

**Сергій Щербатюк
Марія Гах**

**ІСТОРІЯ РОГІЗНОГО
ЄДНАЄ ПОКОЛІННЯ**

Сергій Щербатюк
Марія Гах

ІСТОРІЯ РОГІЗНОГО ЄДНАЄ ПОКОЛІННЯ

Краєзнавчий нарис

ТЕРЕН
Луцьк-2016

УДК 94(477.82)338.43

ББК 63.3 (4УКР)

Книга написана на основі архівних джерел, спогадів жителів села Рогізне, публікацій в місцевій і регіональній пресі.

Видана в рамках проекту «Історія Рогізного єднає покоління» за кошти і підтримки Рівненської обласної організації Української бібліотечної асоціації, Рогізенської сільської ради та громадської організації «Сприяння розвитку села». Видання має за мету зберегти історичне минуле рідного для багатьох людей села. Ми повинні пам'ятати землю своїх прадідів і дідів, свою отчину, першу стежку, перший схід сонця, рідну батьківську хату....

*Тут дитинство моє пройшло,
Скупане в росяних травах.
В юності на радість цвіло
І сонце губилось в отавах.*

*В село я рідне вернусь,
Ступлю на рідний поріг.
І в душі чомусь зажурюсь,
Рогізне – ти долі моїй оберіг.*

Микола Щербатюк

Слово до читача

Книга присвячується всім, хто народився і виріс у селі Рогізне, кого пов'язала доля з найпривітнішим і найзатишнішим селом. Таким воно є і завжди буде в наших серцях.

Автори

У затишній долині, де попід невисокими пагорбами лине тиха річечка, поміж широкими ланами і полями примостилося мальовниче село Рогізне. Воно схоже на тисячі інших українських сіл і в той же час особливе і неповторне. Як можна розповідати про рідне село без трепету і любові? Адже на цій землі вчився робити свої перші кроки, осягав рідну солов'їну мову, навчався премудростей життя. Село – то маленька Батьківщина, яка в кожного своя, особлива і неповторна, не схожа на тисячі інших маленьких Батьківщин. Земля, де жили батьки і діди, матері і бабусі, де кожен камінчик і кожне деревце рідне і миле. Сюди хочеться повертатись і набиратись життєвих сил, напуватись смачної води, берегти й передавати пам'ять про рідну землю своїм дітям, онукам і правнукам. Хочеться вертатись знайомою стежиною до рідного порога, де тобі завжди раді материнські обійми.

Що таке українське село? Ви відповісте, що населений пункт, маленька крапка на мапі великої держави, купка хатин, розкиданих вздовж річки чи вулиці. А в тих хатинах живуть люди, які зайняті своїми повсякденними справами. Де не вистачає довгого літнього дня, щоб впорати все, що надумано. Де живуть, надіючись лише на щедрість землі-годувальниці і працьовитість струджених рук. Однак, село – це набагато більше, ніж хати і земля. Це першоджерело українського народу, щедра комора самотності і віри предків, широкий

лан гостинності і неповторної культури, непересихаюча криниця доброти і етнопам'яті.

Зберегти спогади і перекази, легенди і бувальщини, все що складає історичну пам'ять села, ідентифікує нашу самобутність та приналежність є основним завданням, яке постало перед упорядниками цієї збірки. Передати і примножити пам'ять свого роду, своїх батьків, свого села, плекати і поширювати свою культуру і доносити до всіх неповторність нашого краю – перспектива і побажання всіх, хто доклав сил у створення книги.

Книга побачила світ завдяки проекту «Історія Рогізного єднає покоління», який реалізувала публічно-шкільна бібліотека села Рогізне. Значну підтримку для успішного втілення всього задуманого надали Рівненська обласна організація Української бібліотечної асоціації, Рогізенська сільська рада, громадська організація «Сприяння розвитку села», жителі та вихідці з села.

Без підтримки деяких мешканців Рогізного ця книга могла мати зовсім інший вигляд. Насамперед, виносимо подяку ветерану Другої світової війни Шаранді Євстафію Миколайовичу, пенсіонерці з багатим життєвим шляхом Нарусевич Софії Миронівні, знавцю місцевих історій Дорошуку Юрію Миколайовичу, знавцю рідного села Марушкевичу Ананію Євстафійовичу, знаній вчительці Дикун Емілії Антонівні, жителям села Маргосюк Оксані Володимирівні, Дикун Любові Дмитрівні, Галузі Василю Івановичу, Пограничному Петру Дмитровичу, Теслюк Марії Макарівні, Теслюку Ананію Івановичу, Рашко Олені Олександрівні та багатьом-багатьом іншим. За допомогу в наповненні книги щиро дякуємо редакції районної газети «Вісник Демидівщини», головному редактору Людмилі Мулько та журналісту видання Мирославі Пограничній.

Сергій Щербатюк

Частина I. Краєзнавчі дослідження

Від витоків

Куди не глянь, навкруги височіли дрімучі ліси. Високі сосни лиш злегка погойдувались від свіжого вітру, могутні дуби і ясени незворушно стояли, ховаючи від сонячних променів густі лісові хащі. Було чутно, як перегукувались ніким ще неполохані птахи, а десь ритмічно вистукував дятел. Від лісу і до ледь помітної за очеретами річки простягались недоторкані луки. Густа і соковита трава, щедра і родюча земля обіцяли поживу для худоби і хороші врожаї хліба. Річка розкинулась в долині і майже непомітно несла свої води кудись далеко. Десь зовсім поруч, стріпонувши крилами, вискочила і полетіла сполохана качка, а за нею ще кілька. Високі густі очерети, які ховали річкову гладінь від людського ока, могли стати чудовим матеріалом для житла на початки. А за річкою височіли смугою пагорби, вони вселяли почуття захищеності, спокою.

На невеликому, чистому від дерев і кущів пагорбку чоловіки спішилися, прив'язали коней і озирнулись довкруги. Все навколо дишло тихим, спокійним життям і викликало почуття повної безпеки. Порадившись з іншими, старійшина з полегшенням дав команду розбивати табір.

Можливо, саме так починалась історія поселення, яке пізніше назвали Рогізне. Не збереглося жодних історичних даних про те, як саме з'явилося наше село і хто першим вирішив побудувати тут свій дім, як виглядали перші поселенці, що спонукало заснувати тут поселення. Ми можемо лиш здогадуватись про ті прадавні, покриті сивиною часи. Природні багатства, вигідне розташування, близькість до річки привабили сюди людей, напевне, дуже давно. Поруч пролягали жваві торговельні шляхи, які були ознакою розвитку цього краю.

Мовчазними свідками тих давніх часів є численні знахідки, якими багата земля довкола Рогізного. Неодноразово мешканці села на своїх землях знаходили цікаві речі. Це, зокрема, монети Римської

імперії, серед яких зустрічаються денарії різних епох. Це доводить, що колись тут проходили купці і торговці, а в поселенні вони могли зупинятись і торгувати з місцевими жителями. Більш детально могли б розповісти археологічні дослідження, однак з якихось причин в околицях Рогізного археологи не проводили розкопок.

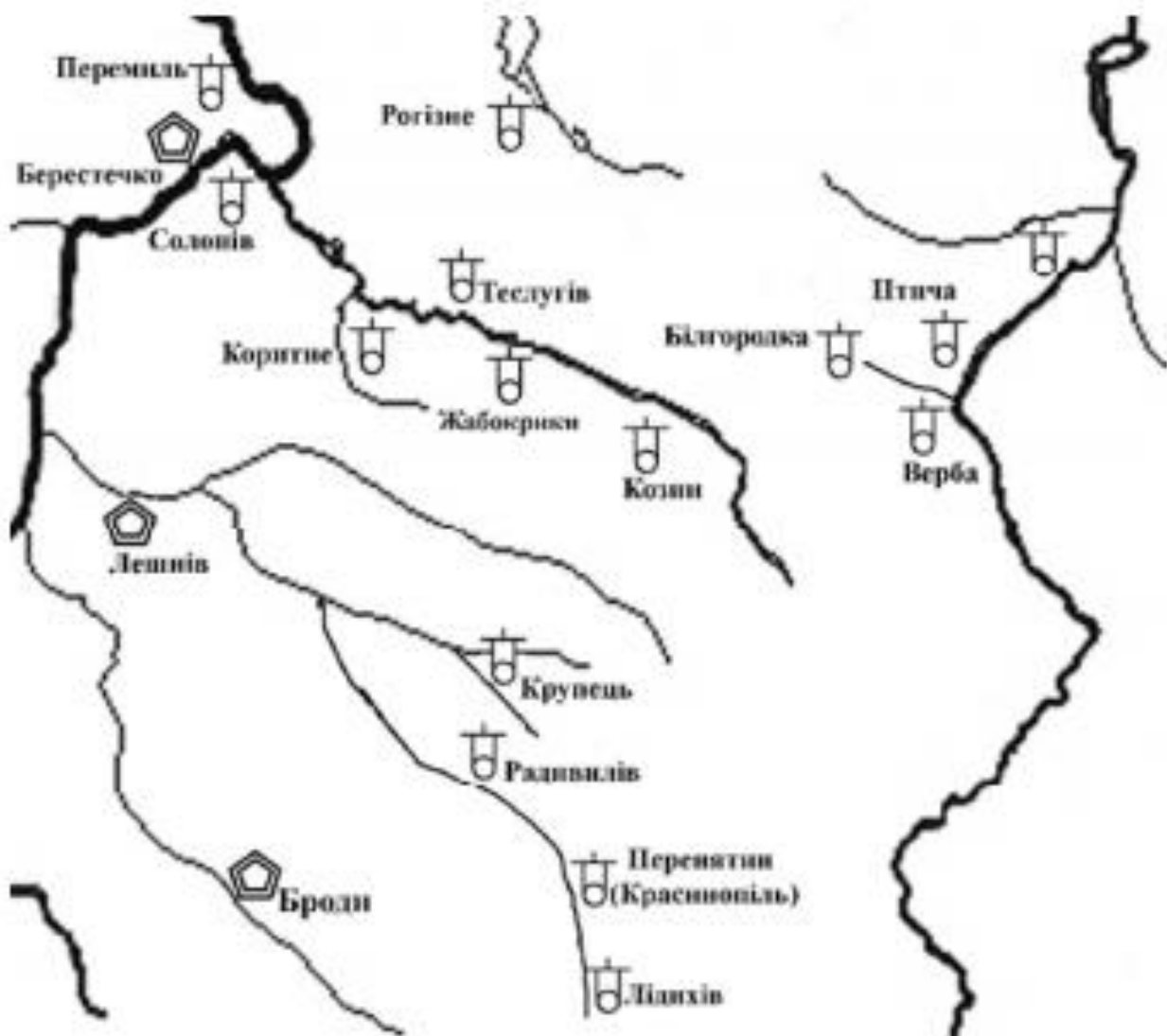
Знахідки старожитностей на території села.

З часом поселення на місці сучасного Рогізного то розвивалось, то занепадало, як і великі міста. Адже ліси ставали дедалі рідшими, дичини не вистачало на всіх, а земля втрачала свою родючість. Можливо, згодом селяни перебрались за річку, де до берегів спускаються пагорби, тут вони почувались більш захищеними. Земля – мовчазний свідок і хранитель таємниць – ще береже свої секрети і колись дасть відповіді на наші запитання.

Як з'явилося село Рогізне на мапі України?

Дід Лацько любив розповідати сусідській малечі різні захоплюючі історії. Які з них були правдиві, а які нафантазовані і прикрашені наче казка – знав лиш він один. Але дітворі це було байдуже і вони часто збирались на порозі його хати і вслуховувались в чергову розповідь про чудернацький замок над річкою і підземні ходи ген аж до сусідських маєтків.

Можливо, не все було дитячою казкою. Адже, як свідчать історичні джерела, на території Рогізного було замчисько. Історія давно стерла з лиця землі будь-які сліди його існування. Але це було одне з

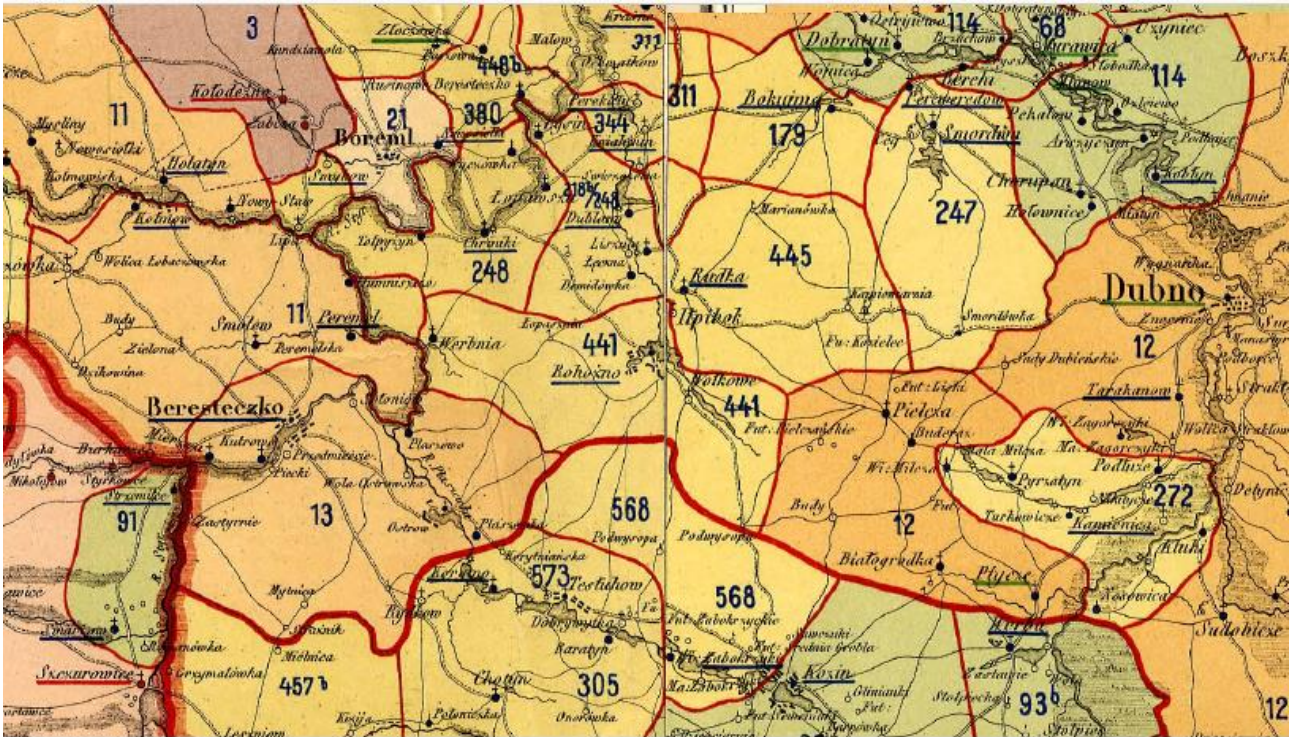
Основні укріплення між річками Стир та Іква

багатьох укріплень, яке захищало нехитрі скарби місцевих селян і їх самих від нападів розбійників і татар. Ймовірно, знаходилося те укріплення на пагорбі біля річки, недалеко від мосту, який люди колись прозвали «Білим». Білий – тому що вималюваний вапном і навколо були розсипи крейди у річці. Трохи південніше, в сторону села Вовковиї, міг бути дерев'яний місток, який вів до тодішнього центру села. Ще й досі старші люди пригадують легенди про «замок» пагорбі по вулиці Видумка, де розташоване господарство Теслюка Юрія Миколайовича.

У записках польського археолога Габріеля Ленчика є достовірні дані про рештки шляхетського замку XIV-XVI ст. в Рогізному. Цей замок разом з багатьма іншими становив основу військової інфраструктури і був важливим елементом захисту від татарських набігів. Схожі укріплення, які називались «городнями», існували і в навколишніх селах – Рудці, Теслугові, Козині, Демидівці. Найімовірніше, рогізненська городня була дерев'яною, з системою земляних оборонних валів. В центрі замкнутій чотиристоронній зруб наповнювався землею, глиною та камінням. Зверху міг бути дах. Дерев'яні частини обмащувались глиною, це захищало укріплення від вогню. Це була типова побудова укріплень, лише крупні села або містечка в подальшому будували кам'яні фортифікації.

Саме завдяки існуванню городні про село збереглась письмова згадка. В 1545 році на Волинь були відправлені королівські ревізори, які мали перевірити стан фортифікаційних споруд і замків на південних рубежах Речі Посполитої. За результатами огляду були складені, так звані, описи замків. Одним з них є опис Луцького замку, де містяться докладні описи місць розташування замків, стану збереження їх меж, городень, мостів та інших замкових споруд. В довгому переліку городень згадана і «городня... Рогозиньського з Рогозна и з Вольковьи... добра єсть». Далі міститься зауваження до стану укріплення: «ещо городня Рогозиньское з Рогозна а з Вольковьи... межы стен деры, треба ее оправити». Саме цей документ і є першою письмовою згадкою про Рогізне, від дати створення якої ведеться літопис села.

В пізніших документах згадується дві городні, які належали Данилу і братам його Рогозинським. З історичних документів стає відомо, що вже в XVI ст. в селі була своя дерев'яна церква.

Рогізне і околиці села в XVI-XVII ст.

1569 року внаслідок Люблінської унії утворилась нова держава – Річ Посполита, яка об'єднала Польське королівство і Литовське князівство. Волинські землі набули статусу воєводства. Волинське воєводство в свою чергу поділялось на Володимирський, Кременецький і Луцький повіти. Саме до останнього і входило Рогізне. Якщо раніше відкритих утисків україномовного населення не відбувалось, то тепер польська влада почала наводити новий порядок. І методи були жорсткі. Розпочався процес полонізації населення, окатоличення жителів сіл і міст. Польська шляхта використовувала всі методи для зміцнення й укріплення своєї влади. Активно залучалась до цього процесу католицька церква, яка витісняла православ'я. Часто приміщення православних храмів примусово забиралися і перероблялись на католицькі костели. Селяни страждали від жорстокого польського панування. З року в рік утиски і побори збільшувались, а права і сво-

боди обмежувались. Селяни змушені були відробляти панщину, в деяких місцевостях вона доходила до 200 днів на рік.

Невдоволення селянства, придушення релігійних і національних свобод, обурення несправедливістю призводили до збройних виступів і повстань. Такі події мали місце і на Волині. Жителі села не залишались осторонь і нерідко долучались до повстанських загонів. Згадується село в акті від 1564 року щодо справи безправного вирубу лісу панею Федорою Требуховською. В той час навколо сіл були густі ліси, однак часто-густо селяни не мали права використовувати їх на власні потреби. В 1583 році свої частини наділів мали Матвій, Василь, Дмитро і Данило Рогозинські. Така інформація вказана у великому двотомному довіднику «Стара Волинь і Волинське Полісся. Краєзнавчий словник — від найдавніших часів до 1914 року», який був виданий у Канаді.

Пізніше по українських землях прокотилась визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького. У 1651 році біля села Пляшева відбулась одна з найбільших битв – Берестецька. До поля битви від Рогізного якихось 12 км і цілком ймовірно, що жителі села взяли участь у ній. Про ті події свідчать непоодинокі знахідки предметів побуту козацьких часів – на своїх полях селяни знаходять частини люльок, металеві деталі кінської зброї, натільні хрестики, фрагменти посуду.

Краєзнавець і журналіст Євген Цимбалюк у своїй книзі «Млинівщина: погляд у минуле» зібрав легенди та історичні відомості про всі населені пункти Млинівського району. Там є цікава версія походження назви нашого села. Як припускає автор, назва утворилась від прізвища пана Рогозинського, який міг заснувати поселення. За іншою версією, селу дали назву густі зарості очерету (рогози) вздовж річки. І перша, і друга версії мають право на існування.

Татарське лихо насунуло на Рогізне

Татари нищили та пюндрували українську землю від Дону і до Карпат. Не оминула татарська навала і волинських земель, які перебували в той час у складі королівства Речі Посполитої. Перепало Рогізному і його жителям.

Найбільше постраждали волинські землі восени 1621 року, коли за багато кілометрів звідси відбулась знаменита Хотинська битва. Саме тоді об'єднані війська Речі Посполитої та українського козацтва дали гідний відпір Османській імперії. Це зупинило турків від планів у завоюванні Європи.

Але в той час, коли під Хотином вирішувалось майбутнє Речі Посполитої і Європи, турецькі загони з наміром ослабити тили і відволікти війська, пюндрували землі Волині. Саме 13-15 вересня 1621 року Рогізне та інші села Луцького повіту відчували на собі увесь гнів і лють чужоземних завойовників. У багатьох документах є детальні описи тих трагічних днів на Волині, свідчення про перенесені страждання, біль та відчай простих людей, які за лічені години втратили все – рідних, свої домівки і нажите майно.

Рогізне (або Рогозна) в той час було поділене між двома дідами – Василем і Семеном Рогозинськими. Татари руйнували і наводили тут жах три дні: “през дни три, яко понеделокъ, второкъ, середу...починили, маєтности рухомые и добытки побрали, веле людей стану шляхетского и простого ѿбоє пл[о]ти в неволю поганскую забрали, а других срокгою а ганебною смертю позамордовали”.

Є численні записи про вбивства і каліцтва людей: було вбито батька дідича Василя Рогозинського – Матвія, а дружину Марушу з Четвертенських з усією челяддю і багатьма підданими полонили. Також постраждав дідичевий стрий (брат батька) – Семен Рогозинський, якого татари вбили, а двох малих дітей з челяддю забрали в полон.

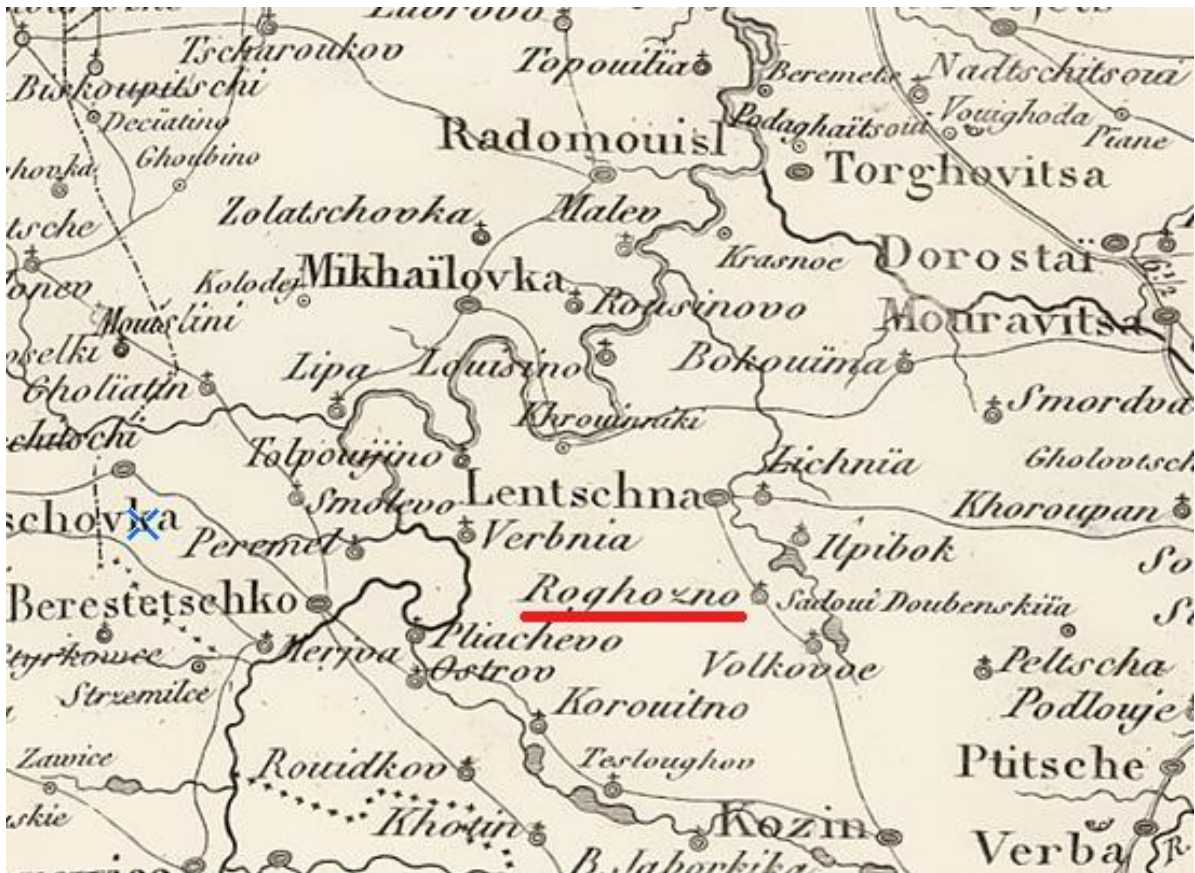
Як засвідчувала Овдотя з Гулевичів Перекальських, яка жила в Рогізному, татари 15 вересня втопили її чоловіка Яна Майковського, а

двох дочок – Олену й Марушу, й сина Яна з челяддю і підданими забрали «в неволю поганськую». В іншому документі Василь Рогозинський описав, що з його частини села в неволю забрали 148 хлопців, а з частини небіжчика стрія Семена – 180 душ.

Ті далекі події лягли глибоким шрамом на українську землю, по-іншому виглядало б і наше село, квітучим і велелюдним залишалося б на багато років. Значна частина селян потрапила в татарський полон і більше не вернулась на рідну землю, кому пощастило вижити – залишились голі й босі, потрібно було відновлювати спалені домівки і жити далі.

Ще довго село не могло оговтатись від жахливих наслідків татарських набігів, люди не мали впевненості в завтрашньому дні, багато років потому з острахом згадували минуле.

Як село жило у XIX столітті?

Рогізне на військовій карті Наполеона Бонапарта 1812 року

Від 1793 року землі Волині перейшли під владу Російської імперії. Адміністративно село входило у Теслугівську волость Дубенського повіту Волинської губернії. Такий устрій зберігся до 1921 року.

Першою картою, на якій вдалось відшукати Рогізне, стала розроблена в 1812 році для Наполеона карта Російської імперії. Вона має спрощену побудову і схематичний характер, але все одно містить важливу історичну інформацію. На ній відзначені основні міста і села, важливі дороги, відстані між містами. На ній є наше село, назва якого транслітерована на французький лад – «Roghozno». Це свідчить про високе значення, яке займало Рогізне в ті часи, тут проходив шлях з Козина на Лечню (ймовірно, так позначили Демидівку).

Багато важливої інформації можна почерпнути з трьохверстової військової топографічної карти Російської імперії 1873 року. Ця

мапа відрізняється високою деталізацією і рівнем виконання. Так, на ній можна детально роздивитись «Рогозю» і околиці села. Тогочасне поселення складалось з 72 дворів. В селі була мурована церква і кладовище на місці сучасних. Також був водяний млин, теперішніх вулиць Теслугівської, Колгоспної та Перемоги тоді не було. Грунтові дороги вели до Глибокої Долини, Вовковий та Ільпібок.

У 1885 році Міністерством Внутрішніх Справ Російської імперії за дорученням Статистичної Ради було проведено дослідження і опис всіх поселень. Це було щось схоже на сучасний перепис населення. Після аналізу і опрацювання даних матеріали були опубліковані під назвою «Волости и важнѣйшія селенія Европейской Россіи». У цій праці знаходимо згадку про колишнє власницьке село при річці Калинівка, яке складається з 81 двору і населенням у 597 осіб. Зазначена інформація і про наявність православної церкви, постійного будинку, парового і водяного млина.

*Фрагмент військової топографічної карти
Російської імперії 1873 року*

В 1887 році в Рогізному налічувалось 83 двори. Як видно з карти, з'явилися будинки по вулиці Берестецькій. В районі господарства Левшенюків була вулиця до ставу і паралельна вулиця до центру села. Центральною вулицею була теперішня Нагрощина, яка до наших часів зберегла свої обриси і напрям. В ті часи називалась вона «Осельниця», а все тому, що мала вигляд дуги або веселки. До Демидівки навпростець вела ґрунтова дорога.

В кінці ХІХ ст. в селі налічувалось 160 будинків і 1075 жителів. За переказами, у ті часи за річкою були дрімучі ліси, які тягнулись аж до Дубна. Немало бід приносили вовки, яких водилось в тих непрохідних лісах багато. Недаремно сусіднє село Вовковії отримало таку назву. Коли морози сковували річку, зголоднілі вовки сміливішали і пробирались в село. Рогізенці для свого захисту і щоб вберегти худобу, обставляли двори густим частоколом.

Початок ХХ століття в історії села

На початку ХХ століття кордон Російської імперії проходив біля міст Берестечко і Радзивилів. Наше село поневолі опинилось в безпосередній близькості від кордонів. Це мало важливе значення для жителів і нанесло важкий відбиток на подальшу історію.

В 1911 році згідно перепису до великої земельної власності пана Нагородського належало 838 десятин землі, ще 146 десятин відносилось до хутора.

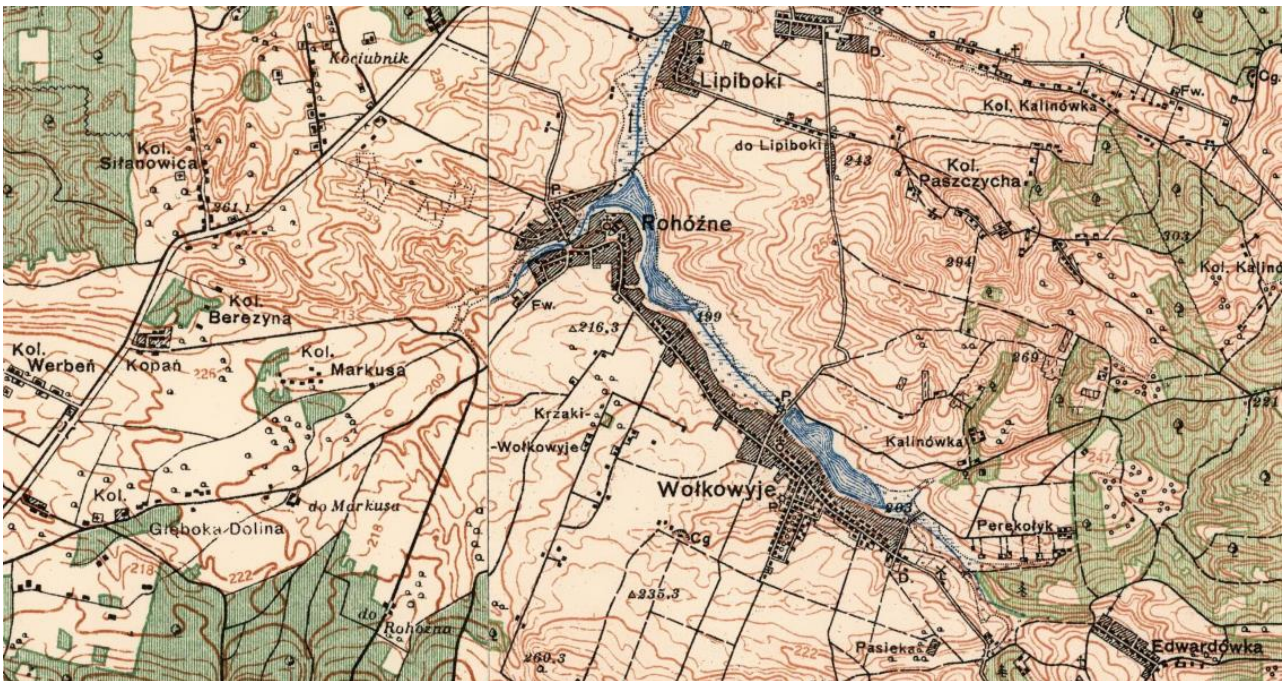
Протягом усього періоду Першої світової війни (1914-1918 рр.) територія села була або прифронтовою смугою, або тут відбувались бойові дії. Рогізне кілька разів переходило з одних рук в інші, але оскільки населений пункт важливого стратегічного значення не мав, спогадів про особливі події не збереглося. У книзі Семена Будьоного «Пройдений шлях» є згадка про перехід військ місцевостями Рогізного. Містяться відомості і про існування військової вузькоколійної залізниці. Її побудували австрійські війська з Демидівки до Дубна, вона проходила через Рудку. Ще одна залізниця з кінною тягою вела до Верби. Це було необхідно для доставки лісу та боєприпасів, адже поблизу с. Ільпибоки був великий склад снарядів для артилерії, куль до рушниць.

За переказами старожилів, за річкою, на «Кемпах» були оборонні рубежі австрійців. Тут і донині можна розгледіти сліди насипів чи окопів. Під час боїв в околицях села загинули солдати австрійської армії. Похоронили їх на невеликому цвинтарі під церквою. Могили без догляду були втрачені і вже в наш час жителі вулиці нагорнули символічну могилу і встановили хрест на місці зотлілих дерев'яних хрестів.

Після розпаду Російської імперії на українських землях почалась боротьба за національне самовизначення і створення власної держави. Не оминули ці події і наше село. На території колишньої Волинської губернії було проголошено владу Української Народної Респуб-

ліки. Рогізне, згідно Закону УНР від 6 березня 1918 року «Про адміністративно-територіальний поділ України», увійшло до землі Погорина (або Погориння). Землею називали адміністративно-територіальну одиницю найвищого рівня. Центром було місто Рівне. Однак, вже 29 квітня 1918 року гетьман України Павло Скоропадський повернув старий губернський поділ часів Російської імперії.

У січні 1918 року в селі на короткий час була проголошена радянська влада. Протягом 1919-1920 років тривав польсько-радянський конфлікт, в який були втягнуті війська УНР. Завершенням війни стало підписання Ризького мирного договору 18 березня 1921 року, в результаті якого українські землі були поділені між Радянською Росією та Польщею. Рогізне (Rogoźno) стало частиною Польської Республіки. Село відносилось до Теслугівської гміни Дубенського повіту Волинського воєводства. До сільської управи відносилось село Глибока Долина (Gleboka Dolina) та колонія Маркуса (Kol. Markusa). На розі вулиць Перемоги і Видумки, де нині знаходиться газорозподільний пункт, був паровий млин. Окрім того, на річці працював і водяний млин.

Рогізне та околиці на польській карті 1933 року

Польська влада над західноукраїнськими землями була до 1939 року, коли в результаті збройної агресії Радянський Союз встановив свою владу на західноукраїнських землях. З польським пануванням пов'язаний значний розвиток і піднесення в суспільному житті Рогізного. Хоча з боку влади і були характерні утиски проти національного самовираження, однак для роботящих і господарських рук була робота.

Сільська молодь. Фото з сімейного архіву А. Є. Марушкевича

На початку ХХ століття ліси на південній околиці села були вже вирубані, під лісом знаходяться господарства, село трохи розширилось і помітно зросло в площі. По селах створювали місцеві органи управління, в нашому селі теж був обраний солтис. Ним став Пилип'юк Захарій, родом з-під Боремля.

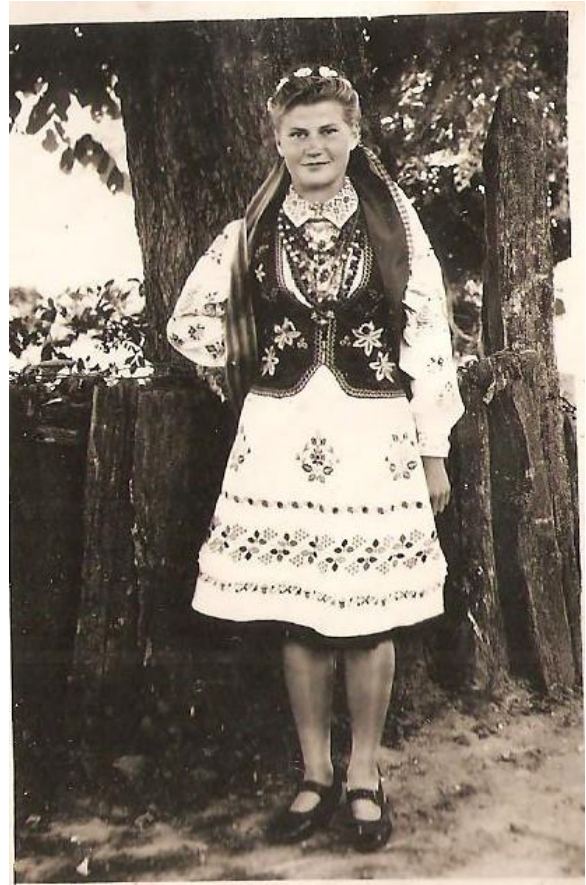
Добре пам'ятає польський період старожил села, якому у 2016 році виповнюється 92 роки, Шаранда Євстафій Миколайович. У сім'ї

було шестеро дітей, тому батьки з малечку виховували всіх працюючими і слухняними. Світла і чітка пам'ять зберегла до нашого часу всі події, хоч пройшло немало часу.

У селі проживало п'ять єврейських сімей. Найбільше запам'ятались Бурик Штербіцер, дружина якого була вправною швачкою і шила гарні плаття, Мендель Чернявський та старий Юда Гримберг, син якого мешкав у Демидівці. Також у селі мешкали кілька чеських родин.

*Священник в оточенні жителів села. 1930 р.
Фото з сімейного архіву Дорощука Ю. М.*

*Молодь Рогізного у вишиванках.
Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.*

Парубки. Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.

Друга світова війна

Друга світова війна своїм чорним крилом зачепила кожную українську хату, кожную долю. Вона не лишала на своєму шляху нічого живого, нищила, вбивала, спалювала, від материнського серця відривала дітей, руйнувала роками нажите, сіяла страх, розпач. Вже минуло багато років, а у спогадах ветеранів, свідків тих страшних подій все, наче, вчора. Ще стоять перед очима скривавлені товариші, ще лунають у голові крики та зойки ще руки не забули, як тримати автомат.

Війна нанесла непоправну шкоду Рогізному, на фронтах і в підпіллі боролись проти загарбників жителі села. Були рогізенці в лавах радянської армії, воювали в рядах червоних партизанів і відстоювали незалежну державу в Українській повстанській армії.

Перед початком радянсько-німецької війни селяни спостерігали безліч літаків, які сновигали у повітрі. Для жителів Рогізного війна розпочалась на світанку 24 червня 1941 року. У вівторок 17-річний Євстафій Миколайович Шаранда вийшов на околицю Копанської вулиці і побачив чимало німецької техніки і військ, які сунули по шосе від Берестечка до Демидівки. Та в село вони не звертали, виконуючи глобальний план по блискавичному захопленні нових територій.

Десь через два тижні у Хрінницькому лісі зосередилась група радянських військ, які хотіли прорватись до своїх. В той час у лісах було багато заготовлених і складених дров. Люди з навколишніх сіл, не втрачаючи нагоди, не втрачаючи нагоди поповнювали запаси на зиму. Так хотів поступити і житель Рогізного. Він сам поїхав кіньми до лісу і вже накладав дрова на віз, як раптом з'явилися двоє вершників зі зброєю і почали випитувати, хто він такий. Солдати випитували про німців, чи є вони у селі. Чоловік чесно все розповів, однак, солдати після короткої наради вистрілили в чоловіка. Мабуть не бажали залишати свідка. Та вони промахнулись, куля лише зачепила скроню. Чоловік із закривавленою головою приїхав хутчіш у село і розповів

все, як було. В селі здійнялась паніка, люди вирішили, що розпочнуться бої. Всі, хто міг ходити, втекли до лісу.

Про радянських вояків дізнались німці і негайно виставили вогневі заслони вздовж нинішньої дороги Демидівка – Копань. Радянські вояки розвідали про це і зчинивши безладну стрілянину, виявили точне розташування точок. Після цього вислали диверсантів і знищили всіх німців. Під час цих боїв загинуло близько сотні німців і один радянський вояк. Пізніше, в повоєнний час, на місці бою в пам'ять про загиблого воїна був встановлений невеликий обеліск, учні школи с. Глибока Долина доглядали його. Також, значно пізніше, в пам'ять про загиблих німців було встановлено знак.

Радянські вояки, успішно знищивши заслін, спішно рушили полями поза селами Рогізне і Вовковії на схід, щоб з'єднатись з відступаючими військами. Є спогади старожилів про те, як ці солдати наздогнали велику ворожу групу біля села Підвисоке і раптовим ударом знищили багато ворогів.

Під час німецької окупації Рогізне увійшло до району Демидівка (Rayon Demidowka) Дубенської округи (Kreisgebiet Dubno) генеральної округи Волинь-Поділля (Generalbezirk Wolhynien und Podolien).

Після того, як пройшли війська, в околиці почали створювати місцеві адміністрації і організовувати загони поліції. За вказівкою окупаційної влади у сільській школі були проведені збори селян. Старостою був обраний Котовський Павло. Школа продовжувала працювати і діти змогли знову навчатись, в навчальну програму було включено вивчення німецької мови.

Люди з острахом ставились до нових порядків. Спочатку життя потрохи налагодилось, окупанти не дуже притісняли населення. Проте, були введені деякі обмеження. Так, суворим наказом були закриті всі млини у селі і околиці. Це було зроблено задля виконання планів по здачі зерна на потреби німецької армії. Помол зерна для власних потреб був дуже обмежений. Ляндвірт управляв селами Рогізне, Підвисоке, Глибока Долина і Вовковії. Але через постійні погрози від українських повстанців він невдовзі втік.

Пізніше, у 1942 році, на село насунуло страшне лихо. Почали вивозити молодь на примусові роботи в Німеччину. Матері і батьки плакали і прощались зі своїми дітьми, не відаючи, чи зможуть ще колись їх побачити. Багато хто з молоді втікав на пересильних пунктах і вертався додому, багато ж молоді все таки довелося скуштувати гіркої долі далеко від дому. Частина з вивезених мешканців села в кінці війни так і не вернулись додому, дехто виїхав у США, Аргентину і навіть Австралію. За спогадами Софії МIRONІВНИ НАРУСЕВИЧ, на примусові роботи вивезли багатьох жителів села, майже всіх вона пам'ятає:

Теслюк Олександра,
Теслюк Степан,
Цісарук Лукерія,
Лук'яненко Анна,
Шиманська Марія,
Бойчук Надія,
Погранична Єлена,
Дикун Стах,
Храновський,

Потапчук Віра,
Потапчук Надія,
Теслюк Надія Семенівна,
Тичинюк Ольга,
Дикун Катерина,
Дорощук Стах,
Дорощук Марія,
Котовський Тихон,
Дикун Ольга.

Жителі Рогізного, які воювали на фронтах і загинули в роки війни

• Грабовецький Іван Захарович (1904 р. - вересень 1944 р.) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув у бою. Похований на Кейпенському військовому кладовищі Огрського району (Латвія).

• Грабовецький Іван Іванович (1911 р. - ?) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у серпні 1944 р.

• Демчук Іван Федорович (1897 р. - лютий 1945 р.) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Помер від ран. Похований у місті Шерода.

• Дикун Володимир Вікторович (1926 - квітень 1945 р.) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Помер від ран. Похований у місті Ратибор Сілезького воєводства (Польща).

• Дикун Євдоким Дмитрович (1898 р. - лютий 1945 р.) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув. Похований у місті Грудзьондз Куявсько-Поморського воєводства (Польща).

• Дикун Филімон Антонович (1908 р. - жовтень 1944 р.) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув у бою. Похований на Ауструмському військовому кладовищі Добельського району (Латвія).

• Драніс Антон Леонтійович (1908 р. - квітень 1945 р.) - мобілізований у 1944 р., гвардії рядовий. Загинув у бою. Похований у місті Метсен (Німеччина).

• Драніс Тимофій Леонтійович (1898 р. - ?) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у листопаді 1944 р.

• Здрілко Антон Степанович (1906 р. - ?) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у серпні 1944 р.

• Канюк Яків Євдокимович (1903 р. - січень 1945 р.) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув у бою. Похований у Латвії.

• Котовський Євстахій Тихонович (1921 р. - ?) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у жовтні 1944 р.

• Купець Терентій Микитович (1916 р. - ?) - мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у жовтні 1944 р.

• Кучма Володимир Теофілович (1904 р. – жовтень 1944 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув у бою. Похований у селі Александрово Юрбаркського району (Литва).

• Кучма Дмитро Григорович (1906 р. – вересень 1944 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув у бою. Похований на хуторі Коінспескі Ризького району (Латвія).

• Кучма Микола Михайлович (1899 р. – березень 1945 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув. Похований у Латвії.

• Кушнір Євстахій Антонович (1904 р. – листопад 1944 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув. Похований у селі Квецані Кретінгського району (Литва).

• Марушкевич Василь Микитович (1911 р. - ?) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у квітні 1944 р.

• Олійник Євстахій Филімонович (1909 р. – липень 1944 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Помер від ран. Похований у селі Кокшарова Свердловської області (Росія).

• Панкратьєв Герасим Гнатович (1914 р. - ?) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у жовтні 1944 р.

• Пащук Антон Денисович (1924 р. - ?) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у Польщі у вересні 1944 р.

• Пограничний Никифор Денисович (1898 р. – листопад 1944 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув. Похований у місті Тіньканси (Східна Пруссія).

• Пограничний Петро Якович (1911 р. – лютий 1945 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Помер від ран. Похований у селі Шташпелькен (Східна Пруссія).

• Скальський Костянтин Володимирович (1900 р. – травень 1945 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Помер від ран. Похований у місті Бад-Фрайєнсвальде (Німеччина).

• Теслюк Василь Антонович (1910 р. – серпень 1944 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Загинув у бою. Похований на Ергльському військовому кладовищі Мадонського району (Латвія).

• Теслюк Микола Герасимович (1904 р. - ?) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Пропав безвісти у грудні 1944 р.

• Теслюк Степан Пилипович (1916 р. – листопад 1944 р.) – мобілізований у 1944 р., рядовий. Помер від ран. Похований у місті Тбілісі (Грузія).

• Шиманський Євстахій Олексійович (1919 р. - ?) – мобілізований у 1941 р., рядовий. Пропав безвісти у вересні 1941 р.

Пам'ять воїнів-односельців щорічно вшановують 9 травня.

Рогізенці у лавах українських повстанців

Жителі села не лишались осторонь боротьби за Українську державу, яка точилась на два фронти. Українські повстанці знайшли підтримку серед мешканців Рогізного. Старожили пригадують, що у 1942 році в центрі села на місці, де зараз автобусна зупинка, упівцями був насипаний курган. Він став символічною могилою для всіх, хто загинув у боротьбі за волю і незалежність України. Вже за радянської влади його розгорнули і точне розташування зараз важко встановити.

Марушкевичем Євстафієм, нині покійним, був складений список всіх жителів села, які воювали в лавах УПА. В переліку двадцять прізвищ. Двадцять жителів нашого села, не шкодуючи свого життя, не замислюючись про смертельну небезпеку, виступили в підтримку незалежної Української держави.

За волю і незалежність України боролось 80 уродженців нашого села, з них зазнали репресій від поляків – 3, німців – 1, радянської влади – 19.

Бондарець Петро Никифорович народився 1910 року. Був учасником національно-визвольних змагань з 1922 року. Був засуджений за Польщі до концтабору, утримувався в Дубенській тюрмі. Після звільнення приєднався до формувань ОУН-УПА. Загинув у бою з енкаведистами на Поліссі.

Горохівський Стах Петрович, 1915 року народження. Був членом ОУН-УПА. Загинув у боротьбі з радянськими військовими.

Грабовецька Ніна.

Грабовецький Іван, 1922 року народження. Був членом ОУН-УПА. Загинув у боротьбі з радянськими військовими.

Гребенюк Надія, 1925 року народження. Була членом ОУН-УПА. Засуджена до відбування покарання у концтаборі.

Дикун Володимир, 1897 року народження. Був членом ОУН-УПА, вишкільна група. Не зазнав репресій.

Дикун Ганна Герасимівна, 1926 року народження. Була членом ОУН-УПА. Не зазнала репресій.

Дикун Дмитро Пилипович, 1926 року народження. Був членом ОУН-УПА. Воював на фронтах Другої світової війни у складі радянської армії. Не зазнав репресій.

*Учасники українського підпілля.
Фото з сімейного архіву Нарусевич С. М.*

Дикун Олександр Герасимович, 1924 року народження. Був членом ОУН-УПА. Загинув у боротьбі з радянськими військовими.

Дикун Стах Дмитрович, 1909 року народження. Брав участь у боротьбі ще за Польщі. Польська влада засудила до концтабору. Був членом ОУН-УПА на посаді районного господарчого. Відомий під псевдо «Степ». Загинув у бою з енкаведистами, застрелився у с. Теслугів Радивилівського району.

Дорошук Микола Єфремович, 1922 року народження. Був членом ОУН-УПА. Не зазнав репресій.

Здрілка Володимир Панасович, 1924 року народження. Був членом ОУН-УПА. Загинув у бою з радянськими партизанами поблизу с. Хрінники.

Зіва Андрій Захарович, 1913 року народження. Був членом ОУН-УПА. Засуджений до відбування покарання у концтаборі.

Канюк Анастасія Федорівна, 1926 року народження. Була членом ОУН-УПА. Не зазнала репресій.

Канюк Харитон Григорович, 1895 року народження. Був членом ОУН-УПА, вишкільна група. Не зазнав репресій.

Качан Григорій Захарович, 1922 року народження. Був членом ОУН-УПА. Загинув у боротьбі з радянськими військовими.

Качан Олексій Микитович, 1924 року народження. Був членом ОУН-УПА. Засуджений до відбування покарання у концтаборі.

Колесник Володимир Іванович, 1922 року народження. Був членом ОУН-УПА. Засуджений до відбування покарання у концтаборі.

Корнатовська Віра Тимофіївна, 1925 року народження. Була членом ОУН-УПА. Не зазнала репресій.

Корнатовська Марія, 1925 року народження. Була членом ОУН-УПА, станична. Не зазнала репресій.

Корнатовська Надія. Співпрацювала з членами ОУН-УПА. Засуджена до відбування покарання у концтаборі.

Корнатовський Петро. Брав участь у боротьбі за польської влади. Доля невідома.

Корнатовський Стах Олександрович (1907 р.н.)

Котовський Андрій Тихонович (1928 р.н.)

Котовський Микола Стахович (1922 р.н.)

Кухарук Матвій Микитович (1919 р.н.)

Кухарук Матвій Микитович (1919 р.н.)

Кучма Ангеліна Михайлівна (1924 р.н.)

Кучма Андрій Трохимович (1926 р.н.)

Кучма Василь Трохимович (1925 р.н.)

Кучма Володимир Михайлович (1922 р.н.)

Кучма Леонід Трохимович (1927 р.н.)

Кучма Лідія Михайлівна (1924 р.н.)

Кучма Марія Гнатівна

Кучма Михайло Євдокимович (1894 р.н.)

Кучма Ніна Михайлівна (1924 р.н.)

Кучма Петро Трохимович (1923 р.н.). Був членом ОУН-УПА, чотовий, сотня «Саблюка», «Шпали», пізніше сотенний. Псевдо «Бір», «Палій», «Голота». Засуджений до страти.

Кушнірук Володимир Євдокимович (1925 р.н.)

Кушнірук Григорій (1900 р.н.)

Кушнірук Євстафій

Кушнірук Михайло Семенович (1915 р.н.)

Кушнірук Олександр Семенович (1924 р.н.)

Левшенюк Михайло Романович (1922 р.н.)

Маргосюк Надія (1926 р.н.)

Марушкевич Матвій Микитович (1916 р.н.)

Нарусевич Володимир Федорович (1925 р.н.)

Панасюк Гнат (1908 р.н.)

Пащук Володимир Денисович (1922 р.н.)

Перій Микола Мусійович (1927 р.н.)

Пограничний Микола Климович (1925 р.н.)

Пограничний Михайло (1912 р.н.)

Пограничний Панас (1918 р.н.)

Пограничний Стах Матвійович (1920 р.н.)

Потапчук Микола

Рашко Олександр Васильович (1913 р.н.). Був членом ОУН-УПА, районним господарчим Козинського району, псевдо «Черешня». Засуджений до відбування покарання у концтаборі, помер на пересильному пункті (м. Харків) 30 серпня 1944 року.

Река Марія Миколаївна (1926 р.н.)

Сапіга Антін Гнатович (1911 р.н.). Був засуджений за Польщі до концтабору. Був членом ОУН-УПА, зверхником. Засуджений радянською владою до відбування покарання у концтаборі.

Сапіга Євмен Гнатович (1915 р.н.)
Скальський Володимир (1924 р.н.)
Теслюк Андрій Васильович (1913 р.н.)
Теслюк Володимир
Теслюк Остап Осипович (1920 р.н.)
Трачук Андрій (1917 р.н.)

Трачук Андрій Іванович (1913 р.н.). Учасник Другої світової війни у складі польської армії. Попав у німецький полон. Після звільнення повернувся додому. Був членом ОУН-УПА, курінним. Псевдо «Ломонос», «Бувалий». Загинув при загадкових обставинах у Волинській області в 1945 році.

Трачук Василь Іванович (1918 р.н.)
Холод Микола Андрійович (1919 р.н.)
Холод Петро Андрійович (1921 р.н.)
Храновський Дмитро Олександрович (1926 р.н.)
Храновський Павло (1906 р.н.)
Цісарук Ганна Федорівна (1923 р.н.)
Цісарук Трохим Федорович (1924 р.н.)
Ціхановський Володимир (1923 р.н.)

Шаранда Стах Миколайович (1924 р.н.). Був членом ОУН-УПА, зв'язковим. Псевдо «Волинець».

Шиманський Василь Степанович (1926 р.н.)
Ясиновський Василь Якович (1922 р.н.)

Історія зберегла для нас згадку про уродженця Рогізного Петра Кучму. Сам він був з бідняцької сім'ї, рано осиротів і залишився з трьома братами. Брати пішли в УПА боротись проти радянської влади, яка прийшла на зміну німцям.

Петро у двадцятирічному віці приєднався до сотні Саблюка, був стрільцем (псевдо «Палій»). Було це у липні 1943 року. Пізніше «Палій» дослужився до звання чотового і перебував у сотні «Великана». Проте у січні 1944 року з наближенням фронту чота була розпущена щоб уникнути втрат при проході Червоної Армії. Петро Кучма з двома стрільцями на початку літа знаходився у Сестрятинському лісі.

Вони втрюх в липні розшукали сотню «Шпали», яка розквартирувалась біля Срібного (Радивилівський район).

Молодь села, якій була не байдужа доля України. 1930-ті роки.

У диверсійній сотні «Шпали» Кучма, отримавши псевдо «Голота», очолив рій. Основним завданням сотні було проведення терористично-диверсійних актів на залізниці. Повстанці підривали мости, руйнували комунікації радянських військ. У середині вересня з наказу командира «Біра» Кучма-Голота зі своїм роєм спалив дерев'яний міст на шляху між Козином і Берестечком. А в жовтні сотня Шпали провела велику диверсійну акцію на залізничному перегоні Дубно – Радивилів та шосейних дорогах стратегічного значення, підірвавши ряд мостів. Рій «Голоти» не брав участі у цій акції, бо повіз на підводах шість центнерів толу із Сестрятинського лісу в Хрінницький командирю «Голубу» для аналогічних диверсій у Демидівському районі. 10 жовтня Петра Кучму в бою енкаведисти поранили в голову та ліву

руку, коли він з роєм проривався з оточення після виконаного завдання.

В листопаді в с. Глибока Долина Петро Кучма в хаті Якова Дзюка затримав двох бійців з винищувального загону – Володимира Храновського і Якова Друзюка. Він привів їх в Рогізне до есбіста «Грози». У хаті Івана Грабовецького разом з «Гонтою» вони допитали заарештованих про агентів НКВД, засланих у ряди повстанців. Потім їх вивели за село у поле і розстріляли.

В кінці листопада Кучма-Голота з Олексієм Качаном зупинилися в односельчан у Горах на одному із хутірських кутків Рогізного, 28 листопада на хутір до Клепачів налетіла облава. Повстанці сиділи на горищі. Налякана господиня подала енкаведистам знак, що вони є, вивісивши на подвір'ї бурку. Петро кинув із вікна гранату. Автомат «заїло», він не стріляв. Хоча в повстанців залишилася ще одна граната і пістолет, але вони припинили бій, пожалівши сім'ю Клепачів, бо енкаведисти пригрозили, що запалять хату. Упівці здались енкаведистам, не підозрюючи, що їх здали. Всіх повстанців відвезли в Демидівку, де був відділ НКВД. Вночі група повстанців спробувала відбити в'язнів, однак наткнулась на жорсткий спротив. Після цього Петра Кучму передали в Козинський райвідділ НКВД. 2 січня 1945 року виїзна сесія Військової Колегії Верховного Суду СРСР в Рівному розглянула на судовому засіданні справу Кучми П. Т. і винесла вирок «Кучму П. Т. піддати смертній карі через повішення. Майно конфіскувати». 7 січня на перший день Різдва Петра Кучму стратили на площі в Козині. Для того, щоб пристрахати народ, страта відбувалась публічно посеред площі. Спеціально для цього позвозили жителів навколишніх сіл.

В Козинському лісі базувалась сотня «Кума» - Івана Мереги, родом з Рогізного. Управління було чітке і кожен виконував свої обов'язки. Так, господарчим по Козинському району був призначений теж рогізненець – Євстафій Дикун (псевдо «Степ»). До служби безпеки (СБ) належали Стах Пограничний («Жук») та Афанасій Пограничний («Комар»).

Софії Миронівні Нарусевич, молодій дівчині, яка повернулась з примусових робіт у Німеччині, випала нелегка ноша. За наполяганням районного керівництва довелось стати секретарем сільської ради. В ті неспокійні післявоєнні часи це могло закінчитись погано і для дівчини, і для її родини. Однак, молода Софія з терпінням і витримкою працювала, не викликаючи підозр у радянських активістів, що допомагає воякам УПА. Допомога зводилась до надання інформації, яку вимагали повстанці. Була свідком нічних перестрілок і боїв між «бандерівцями» і радянськими вояками. Через два роки, у 1948 році Софія Миронівна перейшла на іншу роботу, продавцем у сільському магазині.

Чеський слід в історії села

У Волинській губернії і по всій тодішній Україні чехи-переселенці мали неабиякі привілеї. 10 липня 1870 року Олександр II підписав постанову «О водворении чеховъ на Волыни», яка надавала чехам значні пільги у купівлі землі, їх звільняли від сплати податків, від обов'язкової служби у війську, надавали право на свободу віросповідання і створення чеських волостей. Ця постанова і стала причиною посилення міграції чехів на Волинські землі. Поселялись чехи і в українських селах, у яких жили тільки українці.

Чех Тохор зі своїми кіньми.

Фото з сімейного архіву Нарусевич С. М.

У 1897 році під час всеросійського перепису населення було зафіксовано, що на Волині проживає 55% від загальної чисельності

чеського населення у Російській Імперії. Чеський осередок існував і в селі Вовковії, жили чеські родини також у Рогізному. Саме тут вирішили облаштувати своє життя кілька чеських родин. Жили вони трохи віддалік, на хуторі Гори була, так звана, чеська вулиця. Зараз про ті часи нагадує старий будинок, який непогано зберігся.

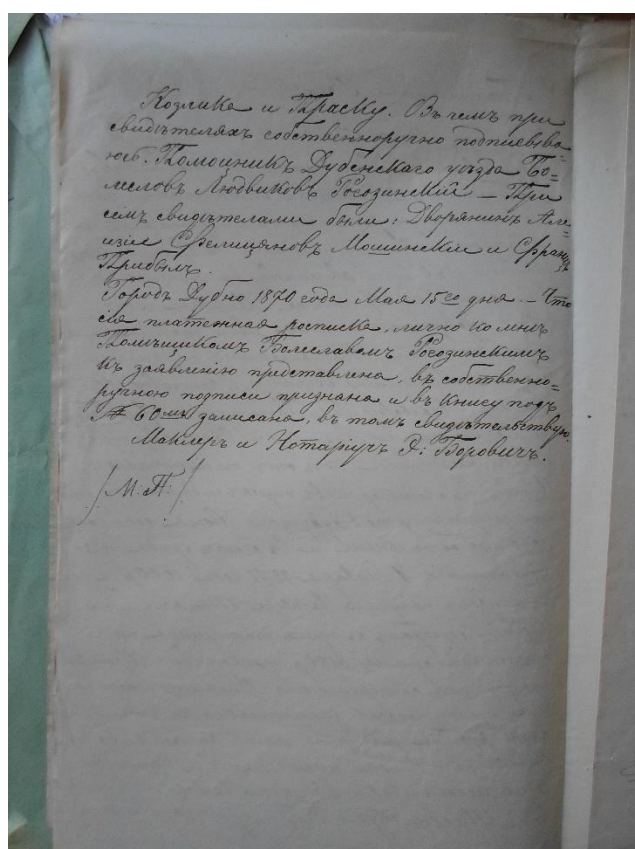
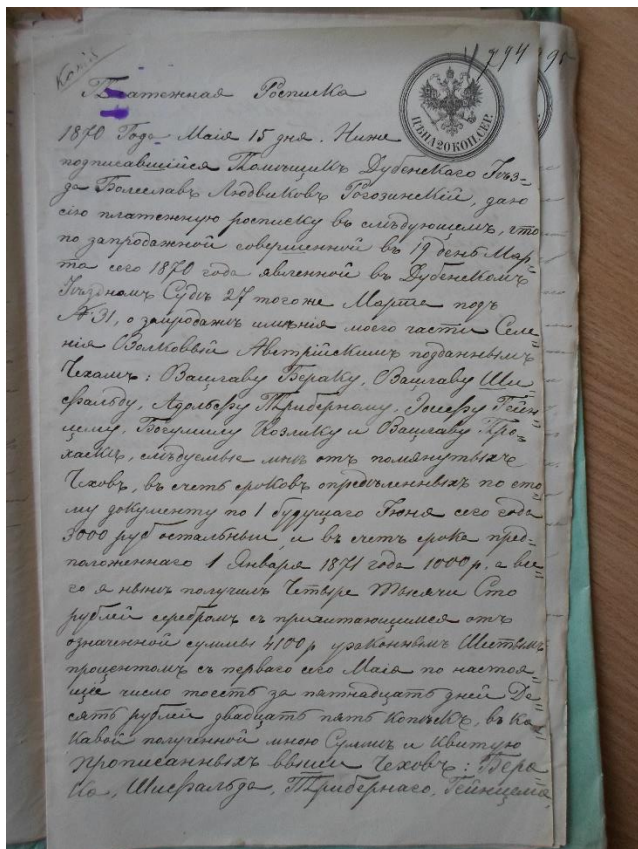
У 20-30-х роках ХХ століття спостерігається особливий розвиток чеської громади у Волинському воєводстві. Спільнота чехів розростається і починає свою активну громадську, культурну та освітню діяльність.

В архіві зберігається справа 1871 року про продаж поміщиком Болеславом Людвіговичем Рогозинським частини села Вовковії австрійським підданим чехам Вацлаву Бераку, Вацлаву Шифельду, Адольфу Триберн, Іосифу Айнцу, Богумілю Козлику і Вацлаву Прохаску. Земля була продана за 45406 руб. 40 коп. Цей факт демонструє вигідне розташування села в ті часи, родючих земель, що змогли зацікавити чехів. У сусідньому с. Вовковії згодом виникла велика чеська колонія.

Пригадують старожили деякі чеські родини – Слоніну, Ваніцького, Шміда. Заможністю і великим господарством славився Тохор.

Десь у 60-х роках вирішили облаштувати тракторну бригаду. Місце вибрали неоднозначне – далеко від колгоспного двору, в стороні від дороги, на пагорбі. Чим керувались тодішні керівники, важко сказати, але, не довго думаючи, туди перетягнули трактором кузню і почали будувати майстерні.

Саме біля перехрестя польових доріг, де зараз стоїть хрест, знаходилось католицьке кладовище. Тут хоронили своїх родичів місцеві поляки і чехи. Було воно невелике і дуже занедбане, хоча хрести і могили було видно. За спогадами мешканців села, на цвинтарі була дзвіниця. За переказами, дзвін був закопаний чехами перед війною. Куди він зник згодом – таємниця. Коли тут побудували майстерні, то кладовище заважало подальшому розширенню території бригади і тому поставили питання перенесення могил. Як пригадують старожили, людські рештки були укладені в дерев'яні коробки і поховані на сільському кладовищі.

Документи, які засвідчують продаж земель чехам.
З фондів Рівненського облдержархіву

В середині 1970-х років нащадки чеських переселенців відвідували Рогізне і домоглись встановлення пам'ятного хреста на місці знищеного кладовища.

Хутори і вулиці

Старші люди пригадують, як за Польщі землеміри ділили землю. Називався цей процес комісацією і тривав не один рік. Багатьом жителям села були визначені наділи і там вони селились, будували свої хати. Так виникли хутори, якими було оточене Рогізне зі всіх сторін.

Люди за радянських часів не поспішали переселятись в село, хоч і ставлення до хуторян було жорстке. Тому хутірська система розселення залишалась десь до 1970 – початку 1980-х років.

*Вид на вулицю Берестецьку, 1970-ті роки.
Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.*

Навколо села було багато дрібних хуторів. Так, за річкою попід пагорбами поселилось кілька родин. Цей хутір називався Голодаївка. Назва, ймовірно, виникла через пісні бідні землі, які там були. Жили там Клим'юк Іван, Теслюк Іван, Холодюк Петро, Дикун Бронька, Пі-

лецькі, Бондарець Петро. Збереглося рішення сільради від 1948 року про перейменування вулиці: «Перемінити назву вулиці, що розміщена на терені сільради зі східного боку (Голодаєвка) на назву імені Старикова (подполковника) Вітчизняної війни, що загинув в боротьбі з німецькими загарбниками і похоронений на терені сільради». Зараз про ту вулицю нагадують два сади і розвалини старої хати.

Від колишньої тракторної бригади і до шосе Демидівка – Берестечко тягнулись садиби, які склали Чеську вулицю. Нараховувала вулиця біля дев'яти хат. Збереглась до наших днів лише одна, збудована з добротної міцної, так званої, чеської цегли. Давно в ній ніхто не живе, боязко сюди приходити, пам'ятаючи про могили, які тут колись були. Трохи віддалік, зліва, були розкидані садиби, які в цілому називались Гори. Іноді уточнювали – Гори Перші і Гори Другі. На Перших Горах налічувалось одинадцять садіб, на Других Горах – шістнадцять хат. Тут і нині збереглися кілька садків, від хат залишились одні руїни.

Нині у селі є сім вулиць – Перемоги, Берестецька, Теслугівська, Нагрощина, Колгоспна, Зарічна і Видумка.

Нинішня вулиця Видумка через свою віддаленість і компактність поселення теж вважалась окремим хутором. Якщо стати на початку цієї вулиці і поглянути трохи лівіше, в сторону полів, то можна помітити невелику улоговину. Тут була дорога до хутора Попівщина, де притулись одна до одної шість хат. А ще тут проходив короткий шлях до Демидівки.

Також були хати попід Теслугівським лісом, аж до самої Лисої гори. Від садів і хат тут вже не залишилось і сліду, лише у спогадах нащадків живе пам'ять про життя біля лісу.

Зараз нічого не нагадує про Копанську вулицю. А колись там жило немало сімей, загалом двадцять хат було. Серед них Яків Шаранда, Марушкевич Євтух, Сладковські, Данилюк Петро.

Нинішня вулиця Зарічна була раніше просто Томашевчиною, від прізвища пана Томашевського, який тут жив. Вулиця Нагрощина отримала свою назву від прізвища іншого пана – Нагроцького.

Нинішній хутір «П'ятихатки» лише нагадує про велику вулицю, яка тут була колись. Називалась вона Котова, адже там жили Котовські.

*Вулиця Перемоги.
Фото Чандика Н. І.*

Радянська влада

Про період так званих «перших советів» не збереглося спогадів і документів. Важко тепер встановити, як люди зустріли радянську владу, чи були готові створювати колгосп. Про 1939-1941 роки не можуть розповісти вже ні старожили, ні історичні документи.

Після війни радянська влада встановилась відразу після відходу окупантів. Старожили пригадують, що в нашому селі розміщувались працівники Лопатинського району Львівської області. І хоч територія району ще не була звільнена і там точились бої, а увесь апарат і керівництво вже було наготові і після звільнення райцентру відразу ж вирушили на місце.

У пам'яті людей залишилися імена сільських голів, які керували нашим селом.

Сільські голови (від 1944 року до наших днів)

Прізвище, ім'я по батькові	Термін на посаді
Пограничний Іван Петрович (1894 р.н.)	
Пограничний Іван Степанович (1902 р.н.)	10.1944
Кучма Михайло Макарович (1887 р.н.)	01.12.1944 – 1947
Дорощук Петро Дмитрович (1897 р.н.)	15.06.1947 – 1948
Кучма Дмитро Степанович (1905 р.н.)	08.05.1948 – 1950
Марушкевич Володимир Артемович (1919 р.н.)	27.12.1950 – 1966
Пограничний Дмитро Іванович	1966-1978 ?
Войтович Михайло Миколайович	1978-1981
Савков Микола Андрійович	1981 – 1987
Панчук Анатолій Володимирович	1987 – 2002
Коркушко Ігор Петрович	2002 – 2006
Панчук Анатолій Володимирович	2006 – тепер. час

У Державному архіві Рівненської області збереглися протоколи засідань сільради з 1947 року. Тоді Рогізненська сільська рада відносились до Козинського району. Так, у 1948 році сільським головою був обраний Кучма Дмитро Степанович, секретарем – Теслюк Софія Миронівна, заступником голови – Юхимчук Григорій Юхимович. Земельну комісію очолював Голуб Дмитро Максимович, дорожню комісію – Сопіга І. М., санітарну комісію – Дикун Марія. Районне керівництво постійно контролювало роботу сільської ради, вимагали виконання податкових зобов'язань, поставок хліба, сіна, молока, м'яса. Лише зерна потрібно було поставити 338 тон. Для відновлення зруйнованої війною економіки уряд СРСР випускав облігації державної позики («госзайм»). Ці облігації в добровільно-примусовому порядку

*У старому сільмазі.
Фото з сімейного архіву
Марушкевича А. Є.*

продавали населенню. У документах зустрічаємо інформацію, що в Рогізному теж змушували людей виконувати план, вкладати гроші у такі облігації.

1940 року організували комсомольську організацію, в якій станом на 1971 рік було 44 члени ВЛКСМ.

В 1948 році була створена партійна організація. В її рядах були 20 комуністів.

Після війни довелось приступати до відновлення і продовжувати господарювати. Село несильно постраждало від боїв, пригадують

лише про кілька зруйнованих хат. 1950 року в селі з'явився фельдшерсько-акушерський пункт, а в 1952 році – родильний будинок. Знаходився він на Видумці, нині тут мешкають Гришкевичі. Пізніше медичний пункт був перенесений в інший кінець села, на вулицю Те-

слугівську. Будинок зберігся до нинішнього часу, тепер там живуть Засюки. На початку 1980 років було зведено новий сучасний будинок по вулиці Колгоспній, де фельдшерсько-акушерський пункт знаходиться й донині.

*На суботнику, орієнтовно 1948-1949 роки.
Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.*

За участю колгоспу була побудована дорога до Глибокої Долини. Адже навесні і восени по селу не можливо було ні проїхати, ні пройти, бездоріжжя було скрізь.

Коли у 1961 році електрифікували село, то значно вирівняли Берестецьку вулицю. Вона колись петляла і відрізнялась від нинішнього напрямку.

Ще й донині збереглась стара сільрада, де довгий час був і клуб. В часи, коли ще не було електрики, за хатою стояв дизельний генератор, від якого працювала кіноустановка. Люди збирались на концерти і кіно, для дітей влаштовували денні сеанси за 5 коп. Під час довгоочікуваних кінопрем'єр влаштовували перегляд фільмів на

колгоспному дворі, для цього була пересувна кіноустановка. Тоді грошей не брали і на кіно приходило все село.

Урочисте відкриття обеліска воїнам-односельчанам.

Фото з сімейного архіву Дикун Е. А.

Біля старої сільради ще й зараз стоїть широка стара будівля з великими вікнами. Тут був магазин, де продавались і продукти, і промислові товари. В 1970-х роках в селі було три торговельних заклади – сільмаг, продуктовий ларьок і магазин.

Там, де від вулиці Берестецької йде дорога до «п'ятихатки», був побудований гуртожиток. Рогізенці пригадують, що тут діяла пекарня, хліб якої був дуже популярний в селі. Напевне, випікався з любов'ю і турботою, для самих себе. Пізніше, при керівництві колгоспом Стехи Юрія Кириловича, було відділення Дубенської галантерейної фабрики «Райдуга». Для місцевих кравчинь завозили заготовки, які вони шили і виготовляли продукцію. Працювала тут вміла

кравчиня Поліна Котовська. Згодом виготовляли валянки, які користувались попитом серед місцевого населення.

Під час прийому в піонери. Фото з сімейного архіву Дикун Е. А.

У 1959 році було відкрито сезонні дитячі ясла, які охоплювали 35 – 40 діток щосезону. Цікавою є звичайна на той час радянська статистика: «В особистій власності трудящих села 6 мотоциклів, 315 велосипедів, 138 радіоприймачів. Три телевізори встановлено в селі. За 1965 рік 12 сімей колгоспників справили новосілля в нових добротних власних будинках».

Знаковою подією було відкриття обеліска воїнам-односельчанам, які загинули в роки Другої світової війни. Встановлення і урочисте відкриття відбулось у 1965 році. Місце для встановлення пам'ятного знаку було обрано правильно – в самому центрі села, біля Будинку культури. Високий гранітний обеліск, неначе мовчазний метроном, символічно відлічує мирні роки, в яких нам пощастило жити. Щоб прийдешні покоління не забували про подвиги і самопожертву, на яку йшли не задумуючись солдати в далекі лихі роки.

На гранітній плиті вибиті слова «Вічна слава синам Батьківщини, які загинули за її свободу і незалежність. 1941-1945», нижче двадцять вісім імен воїнів, які полягли в бою.

На початку 1970-х років Рогізне налічувало 1070 жителів.

У 1970-1980 роках жителі села активно будувались, зводили нові приватні будинки. Часто матеріалами і технікою допомагав колгосп. Населення поступово зростало, була перспектива розвитку, наявні робочі місця. Генеральним планом села передбачалось розширення житлової забудови, будівництво нових вулиць між Берестецькою і Теслугівською, продовження Теслугівської повз кладовище до Нагрощиної. Біля вулиці Перемоги в центрі (справа, за мостом) планувалось розбити великий парк. Однак, планам не судилось здійснитись.

Як люди зустріли проголошення незалежності у 1991 році? Більшість зі сподіваннями на краще майбутнє, вірою у розвинуту вільну незалежну державу, де кожному знайдеться місце. Після 1991 року жителям села довелось звикати до нових ринкових відносин, ставати господарями на своїй землі, жити у новій державі.

У 1990-1991 рр. було заасфальтовано вулиці Теслугівську і Колгоспну, у 1995-1996 рр. асфальтом вкрили Нагрощину.

Дорога до села

Школа

Стара школа.

Фото Щербатюка С. М.

У ХІХ ст. в селі була приходська школа на 5 класів.

Шаранда Євстафій Миколайович пригадує, як у 1931 році була побудована школа. Знаходиться вона біля церкви. Маленький Стах разом з іншими сільськими дітьми навчався тут. Навчання велося польською мовою, проте навчали і української мови і літератури, знайомили дітей з творчістю українських письменників.

У школі було дві вчительки, одну з яких дуже любили і поважали діти. Звали її Ядвіга Пшездецька. Вона була полячка, родом з м. Дубно. Інша вчителька, яка не знайшла спільної мови з дітьми, пропрацювавши деякий час, виїхала. На зміну їй прийшла Антоніна

Бельська, дружина лісничого з с. Хрінники. До Шевченківських днів організовували концерти, діти читали вірші. Священник церкви навчав дітей релігії, прізвище його Кирилюк. Проводив уроки і ксьондз, який приїздив з с. Лисин. При школі була і невелика бібліотека, в якій були в основному книги на польській мові. Працював тут Микола Дорошук.

*Вчителі і учні школи, 1930-ті роки.
По центру – ксьондз, вчительки і священник.
Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.*

Добре запам'ятались шкільні роки і Софії Нарусевич. Народилась Софія Миронівна і прожила все життя в Рогізному, побачила світ у далекому 1925 році. Пригадує вчительку Зофію Кокосінську, яка була хоч і сувора, але справедлива. Мешкала вона у будинку Марушкевича Антона (на місці хати Качана Петра, початок вулиці Нагрощиної). Пані Зофія на літні канікули верталась додому, до Польщі. І привозила звідки дуже смачні пряники, якими пригощала сільських дітей. Софія Миронівна допомагала вчительці в домашній роботі, ми-

ла посуд, прибирала кімнату, ходила з нею в магазин у с. Вовковій за продуктами. За допомогу пані Зофія платила маленькій Софії 3 злотих.

*Учні Рогізенської школи.
Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.*

1950 р.

1951 р.

Після завершення війни відразу відновилося навчання у школі. Як пригадує Дикун Емілія Антонівна, спочатку вчителями тут були подружжя Дякових – Володимир і Надія Михайлівна. У 1950-х роках завідуючою стала Кучма Паша Михайлівна, вчителькою – Цимбалюк Олена Олександрівна.

*Директор школи Дикун В. Ф. в оточенні учнів.
Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.*

У 1961 році став на педагогічну ниву Дикун Володимир Філімонович, деякий час вчителькою працювала Ботовська Розалія Михайлівна, полька за походженням. Пізніше вчителювала Нарусевич Антоніна Петрівна. Дикун Емілія Антонівна присвятила вчителюванню в рідному селі 41 рік., довгий час директором школи був Дикун Володимир Філімонович. Все своє життя подружжя вчителів віддало навчанню дітей, плеканню розумної і вихованої молоді. Пізніше Во-

лодимир Філімонович перейшов працювати у Глибокодолинську школу, а директором нашої школи стала Емілія Антонівна.

На попередньому фото один із класів, яким керував Дикун В. Ф. У верхньому ряді зліва направо: Теслюк, Нарусевич Катерина, Качан Леся, Река Богдан, Левшенюк Євгенія, Ваніцка Раїса, Пілецький Микола; в середньому ряду: Клепач (Качан) Емілія, Бурець Галина, Погранична Антоніна, вчитель Дикун Володимир Філімонович, Войтович Оля, Трачук Раїса, Данилюк Галина; нижній ряд: Доманський Петро, Марушкевич Ананій, Теслюк Степан, Дорощук Юрій.

У 1966 році в школі навчалось 68 учнів. Бували роки, що й 70 учнів нараховувала школа.

Навчалися діти у старій школі до кінця вісімдесятих років. 1986 року розпочалось будівництво комплексу адміністративних будівель у центрі села, в тому числі і нової школи.

Вже у 1987 році нові класи прийняли перших учнів. У лівому крилі розмістився дитячий садочок. Через складні обставини дитсадок був закритий 1996 року. Однак, за наполегливості сільського голови Панчука А. В. дошкільний навчальний заклад знову відкрив свої двері перед маленькими вихованцями. Зараз ДНЗ «Первоцвіт» відвідують не лише дітки з Рогізного, а й Вовковий.

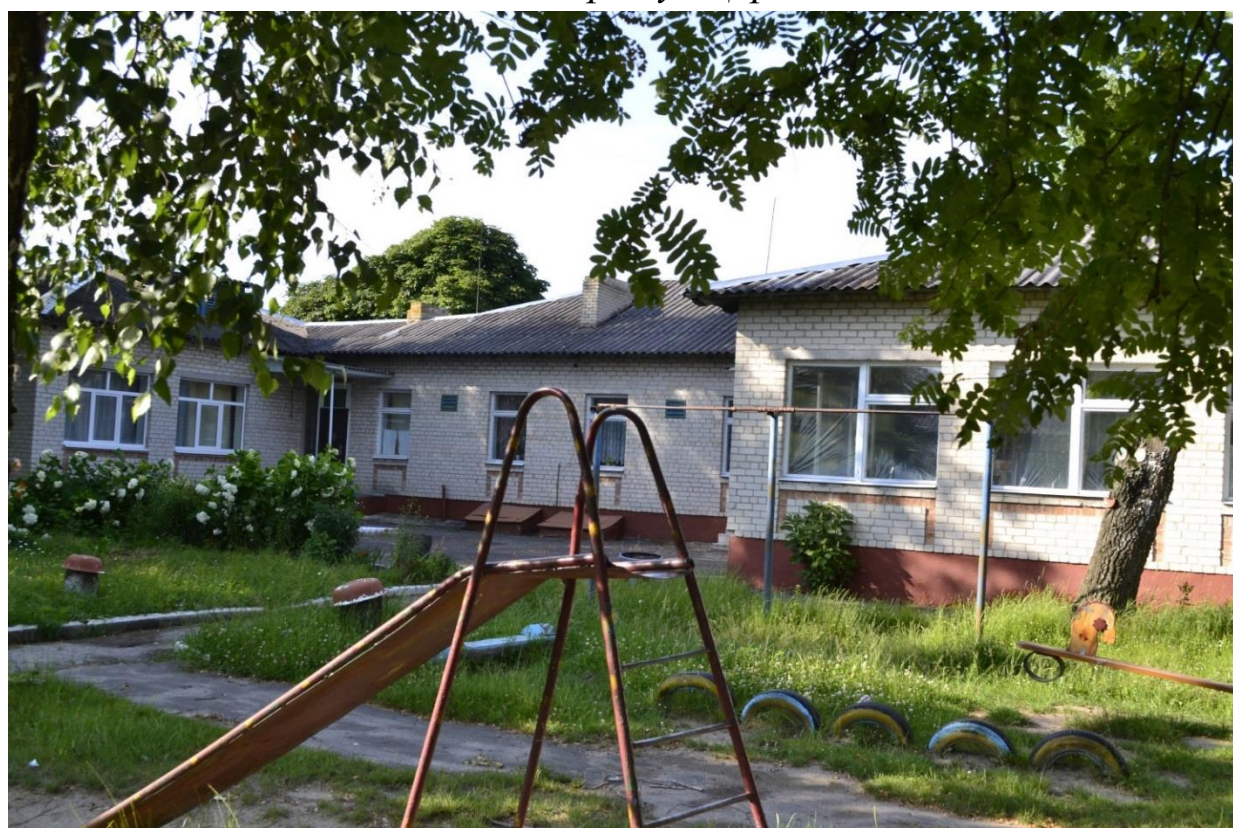

*Педагогічний колектив комплексу школа-садок,
1993 рік.*

Фото з сімейного архіву Личевської В. М.

*Учні школи та вчителі, 1995 рік.
Фото із сімейного архіву Щербатюка С. М.*

*Сучасний комплекс школа-садок, зведений 1987 року.
Фото Чандика Н. І.*

*1 та 4 клас з першою вчителькою.
Фото з сімейного архіву
Щербатюка С. М.*

*Вчителі школи – Теслюк Тетяна Миколаївна
та Коркушко Валентина Василівна*

У 1991 р. вчителювати почала Теслюк Тетяна Миколаївна, яка з 2005 р. стала директором. Вчителькою також працює з 1999 р. Коркушко Валентина Василівна. Останніми роками в школі небагато навчається дітей, адже зменшилось населення села, однак вона залишається центром знань, кузнею мудрих і добрих підростаючих жителів села.

Церква

Церква Різдва Пресвятої Богородиці – святиня села

Скільки було в нашому селі побудовано церков? Важко відповісти на це питання.

В історичних документах можна зустріти інформацію про те, що з давніх давен в селі була дерев'яна церква. Однак відомостей про рік побудови немає. Можна припустити, що звели її у середині XVI ст.

Багато могла б розповісти стара липа, яка росте при дорозі до церкви. Їй більше 300 років і посаджена була на церковному подвір'ї. Це згодом церква була збудована в іншому місці, а дерево залишилось стояти німим свідком попередніх віків.

Збереглись клірові відомості з описами церкви Рогізного з 1799 року по 1914 рік. Ми можемо дізнатись з цих документів, що у 1799

році священником був Богумиль Григорович Скальський, 46 років, який мав двох синів – Ігнатія, 12 років і Зосима, 5 років.

Зберігся опис церкви за 1833 рік:

Ведомость церкви

Рождество-Богородичной Дубенского уезду села Rogozna за 1833 год

- 1. Построена не известно когда тщанием помещика Адама Rogozиньскаго.*
- 2. Зданием каменная с деревянною колокольнею, крепка, но требующая исправления поверхности.*
- 3. Престол в ней один во имя Рождества Пресвятой Богородицы.*
- 4. Утварью достаточна.*
- 5. Причта положено по штату священник и дячек.*
- 6. Земли при церкви усадебной 1 десятина, пашеной 22, сенокосной 20 десятин, на сию землю межевая книга есть, дана помещиком Адамом Rogozинским, которая хранится в Архиве Волынской Духовной Консистории, а копия оной в ризнице церковной сею землею владеют священно и церковнослужители.*
- 7. Дома у священно и церковнослужителей собственные деревянные на церковной земле.*
- 8. На содержание священника положено по 15 коп серебром со двора, для дячка же по 10 снопов ржи и по 3 коп. Содержание их посредственно.*
- 9. Зданий, какие бы принадлежали к сей церкви никаких нет.*
- 10. Расстоянием сия церковь от Консистории в 37 верстах, от Духовного правления в 31, от местного же благочинного в 13 в.*
- 11. Ближайший к сей церкви путь: Волковий церковь Крестовоздвиженская 1 верста, Рудки церковь Параскевиевская 3 версты.*
- 12. Приписной к сей церкви нет.*
- 13. Домовой в сей приход церкви не имеет.*
- 14. Опись церковного имущества есть, сделана 1806 года скреплена присутствующим Иоаном Костецким, утвержденная печатью Дубенского Духовного правления*

15. *Приходо-расходная книга о сумах свечной и церковной за шунром и печатью Духовного правления, даны 1809 года, ведутся исправно и хранятся в целости.*
16. *Копии метрических книг от 1775 года хранятся в целости.*
17. *Исповедные росписи от 1804 года хранятся в целости.*
18. *В обыскной книге, выданной за шунром и печатью Духовного правления 1804 года и скрепленной присутствующим Еремой Валерианом Сурмачевским писанных листов 34, неписанных осталось 28.*

В цьому ж документі є відомості про священника. Ним з 1807 року був Ігнатій Скальський, в нього було четверо дітей. Помер він у 1832 році. Старший син Іоанн навчався на вищому відділенні Волинської семінарії богословських наук, Георгій – в першому класі приходського Дерманського училища і ще була дочка Марія. Всі вони знаходились на державному утриманні.

У 1832 році став служити Мефодій Михайлович Гаськевич, уродженець с. Борщівка Кременецького уїзду, з родини священника. Одружений на Анні Ігнатівній, мав сина Михайла.

Дяком був Василь Антонович Скоробатський, уродженець с. Пляшева Дубнівського уїзду, теж з родини священника. Одружений на Варварі Прокопівній, мав дочку Марію.

Волинські Єпархіальні відомості за 1890 рік подають детальну інформацію про церкву. Зокрема, згадується новий іконостас, який був влаштований у 1872 році. До приходу належали села Вороничі, Копань і Едуардівка. Священником з 1863 р. був Антоній Іванович Божовський, плаломщиком – Петро Федорович Полюжинський, пономарем – Федір Васильович Скоробатський. Церква мала 1695 прихожан. До приходу була приписана церква с. Вовковиї. Після смерті о. Антоній був похований біля церкви, де було невелике кладовище. Ця могила збереглася до наших днів.

*Священник І. Гаськевич з дяком
І. Д. Дорощуком. 06.11.1930 р.
Фото з сімейного архіву
Дорощука Ю. М.*

Про святиню нашого села пам'ятає з розповідей свого батька Дорощук Юрій Миколайович. Микола Юрійович Дорощук був довгий час дяком, так само як його батько – Іван. У 1930-х роках приход очолював Ігнатій Гаськевич. В сімейному архіві родини Дорощуків збереглося кілька пам'ятних світлин. На одній з них зображений о. Ігнатій та Іван Дорощук. На звороті є дарчий напис: «На память доброду Ивану Димитріевичу Дорощуку». Це є свідченням гарної репутації і хорошої слави дяка.

Простора, мурована з цегли, гарна на всю округу церква була окрасою села до Другої світової війни. За спогадами старожилів, під

час одного з авіанальотів люди з навколишніх хат ховались попід церквою. Адже де ще залишалось шукати порятунку від смерті? Одна із бомб влучила в церкву і зруйнувала її вщент. Хтось з людей загинув, а Іван Дмитрович отримав важке поранення, осколки попали в ногу. Врятував військовий хірург, адже біля села проходив саме фронт і були наші війська.

Після знищення церкви службу правили в невеликій хатині, яка вціліла. Вже після завершення війни постало питання про відбудову храму. Жителі села, незважаючи на тогочасну радянську політику,

пропаганду атеїзму, згуртувались і відбудували церкву. За основу взяли ту саму хату, значно розширивши і прибудувавши дзвіницю.

В будинку Маргосюка Олександра, батько якого брав участь у будівництві, збереглось унікальне фото, на якому зафіксовані чи не більша частина мешканців села, всі вони брали участь у будівництві. Це свідчить про згуртованість рогізенців і можливість спільно працювати над подоланням суспільних негараздів.

Під час будівництва церкви, 1949 рік.

Фото з сімейного архіву Маргосюк Н.

Однак, недовго люди тішились відновленому храму. Прикрий недогляд спричинив жахливу пожежу і церква знову була втрачена. Сталось це на різдвяні свята орієнтовно 1955 року. Та що б не сталось, в Рогізному не переставало звучати Боже слово і служба Божа завжди правилась. Після пожежі деякий час служба правилась в хаті священника. В той час дяком вже був Микола Іванович Дорошук.

Він, не зважаючи на труднощі і потреби своєї родини, згодився, щоб церква була в його хаті. Сім'я ж потіснилась у крайній кімнаті і так мирились два роки, до 1958 року.

Так як дзвони були втрачені, то для сповіщення про службу і важливі події використовували відрізок звичайної рейки. Вже згодом спорудили дерев'яний поміст і влаштували тимчасову дзвіницю, на якій були три дзвони.

*Дяк Дорошук Микола Іванович на тимчасовій дзвіниці.
Фото з сімейного архіву Дорошука Ю. М.*

Потім під потреби церкви перебудували священницьку хату. У великій кімнаті розібрали перегородку і влаштували віттар. Микола Іванович працював на лісозаводі, спільно зі священником вирішили будь-що відбудувати церкву. Однак, радянська влада не могла дивитись крізь пальці на відбудову церкви, в той час як в країні боролись з

релігією і пропагували атеїзм. Відбудована церква була розібрана активістами і комуністами.

Потім служба Божа правилась у пристосованій для цього хаті священника. Правив тобі о. Панасюк. Після його смерті у 1979 році на прихід був призначений Василь Ліщук. Служба велась у пристосованому приміщенні. Але активісти парафії, будівельники, за підтримки та керівництва настоятеля отця Василя, не дивлячись на страшенний тиск з боку комуністичної влади, таки зуміли подолати спротив та звести храм в Рогізному. І до яких тільки хитрощів тут не вдавалися, щоб із житлового будинку вибудувати храм за всіма архітектурними ознаками. Ось так атеїзм перемогла віра та згуртованість громади. Церква Різдва Пресвятої Богородиці й донині служить громаді села. З любов'ю і шаною згадують Василя Ліщука жителі Рогізного, багатьох з них він охрестив, завжди міг підтримати порадою і розрадити в біді

Пізніше Василь Ліщук перейшов служити в Млинів, а настоятелем став Віталій Станіславович Возний, якого було рукоположено в сан священника у 1992 році. Отець Віталій і донині очолює прихід церкви і є духовним наставником для мешканців села Рогізне.

Відтоді громада ще більше зорганізувалася, бо її односець Віталій Возний має беззаперечний авторитет, відзначається трудолюбивістю, добротою та щирістю. А ще – Божий дар співу, гри на різних музичних інструментах. Сприяє об'єднанню парафії і його матушка Люба, яка є регентом, має також неабиякі музикальні та організаторські здібності. Тому церковний хор цієї парафії не поступається, а й, можливо, перевершує інші церковні хори, і не тільки Демидівського благочиння.

При вході до храму можна побачити грамоти і подяки, якими був нагороджений церковний хор в різні роки, адже брав участь в районному фестивалі колядок та щедрівок «Сяйво Вифлеємської зірки», оглядах-конкурсах. Гарний мелодійний спів хористів лунає на всіх культурно-масових заходах в рідному селі.

Під час храмового свята.

Молебень за полеглими солдатами.

Настоятель храму в оточенні церковного хору.

Фото Щербатюка С. М.

Культура

Будинок культури – культурний центр села

Сьогодні громада села має ошатний будинок культури, де є можливість зібратись усім охочим на концерт. Тут розмістилась і бібліотека. Приміщення було збудоване у 1958 році, через кілька років буде святкувати півстолітній ювілей.

Однак, раніше все було інакше. Ще у 1950-х роках сільський клуб тулився у невеликому приміщенні, біля старої сільської ради на вулиці Берестецькій. Місця там було мало і часто великі концерти чи довгоочікувані кінопрем'єри розгортали на колгоспному подвір'ї. За радянської влади розваг для сільської молоді було хоч і небагато, зате вони всім були доступні. Так, піти в кіно могли дозволити всі – і малеча бігла, і старші парубки запрошували дівчат. Шаранда Є. М. при-

гадує, що за «перших советів» клуб зробили у поповій хаті, яка була недалеко від церкви. Всередині розібрали стіну, розширили приміщення і тут проводили вечори. З розваг у 1940 році була одна гармошка, але молоді хлопці та дівчата приходили побачити одне одного і потанцювати.

*Хор сільського клубу.
Фото з сімейного архіву Дикун Е. А.*

Відомо, що у 1967 році при клубі діяло п'ять гуртків – художньої самодіяльності, драматичний, співочий, танцювальний та шаховий. Жителі села з радістю проводили вільний час у спільних розвагах і заняттях.

Знаковим для мешканців села був 2005 рік. Саме тогоріч відзначали 460-річчя Рогізного, поважний ювілей святкували на високому рівні. Народні умільці підготували цікаві виставки своїх виробів, вправні кухарі спекли запашні короваї.

Районне свято «Від села до села з піснею та словом» (2012 р.)

На святкування завітали чи не всі жителі, були серед запрошених і почесні гості – представники районної влади, депутати, знані вихідці і уродженці села приїхали з Луцька, Рівного, Львова, Києва. Давно Будинок культури не збирав стільки гостей в своїх стінах.

З ентузіазмом і завзяттям зустріли жителі села ініціативу проведення районного свята «Від села до села з піснею та словом». Кожне село району гідно приймало виклик у проведенні святкового дійства, до організації залучались чи не всі люди на селі. З честю прийняло виклик і Рогізне у 2012 році. Всі доклали зусиль, щоб з найкращої сторони представити рідне село. 24 липня Будинок культури прийняв гостей. Всі були приємно здивовані майстерністю і різносторонніми талантами, представленими на виставці народних майстрів. А концертна програма залишила незабутній відбиток у серцях всіх гостей.

Бібліотека в нашому селі, ймовірно, з'явилась за польської влади. Тоді вона була у приміщенні школи. Були книги і польською, і українською мовами. Вже за радянської влади книгозбірня була переведена у стару хату біля зупинки на вулиці Берестецькій, навпроти колгоспної контори. Та хатина вже не збереглась, років п'ять назад була розібрана. Пізніше сільська книгозбірня переселилась у клуб, де довгий час і знаходилась. Та старенька хата по вулиці Берестецькій досі стоїть.

Після побудови нового Будинку культури з'явилося і сучасне просторе приміщення для сільської бібліотеки. Тут є зручний читальний зал, достатньо місця і для зберігання книг. Також у бібліотеці розмістилась народознавча кімната, де зібрані цікаві ужиткові речі, предмети побуту, ткацькі вироби, вишиванки, елементи оздоблення інтер'єру сільської хати. Тут часто бувають юні читачі, які залюбки знайомляться з мистецтвом рідного села.

Пам'ять односельчан зберегла і донесла до нас імена бібліотекарів, які приділяли велику увагу роботі й розвитку книгозбірні села.

У 1958 році бібліотекарем була Котовська Галина, із с. Вовковії.

Пам'ятають жителі села і дружину голови колгоспу Ковалюк Олександрю, вона працювала в 1950-х роках. Стецюк Лариса Тимофіївна родом з с. Копань, завідувала книгозбірнею кілька років, у 1961

році перейшла працювати у Демидівку, згодом в Рівне. Зараз знаходиться на заслуженому відпочинку.

*Чоловічий хор сільського клубу.
Фото з сімейного архіву Дикун Е. А.*

Пізніше працювала бібліотекарем Гороховська Галина, при якій у 1966 році бібліотека охоплювала 473 читачі. Книжковий фонд налічував 5209 книг.

Значний внесок у розвиток бібліотечної справи зробила Маргосюк Валентина, яка тривалий час працювала на цій ниві. Приємним словом згаду-

*Маргосюк Валентина – незмінний бібліотекар у 80-х роках.
Фото з сімейного архіву Маргосюк О. В.*

ють односельці її, з радістю відвідували тоді бібліотеку і молоді, і старі читачі.

Деякий час була бібліотекарем Ніколайчук Галина Леонідівна з Демидівки.

З 2007 року бібліотекарем працює Гах Марія Василівна. У 2008 році налічувалося 582 читачі. Загальний фонд складав - 8320 примірників, шкільний відділ – 648 примірників книг, дитячої літератури – 2777 примірників. У 2015 році користувачів – 350, книговидача у бібліотеці – 7794, фонд бібліотеки налічує - 8314 примірників книг, з них дитячих - 2943.

При бібліотеці діє клуб за інтересами «Краєзнавець» та клуб рукоділля «Скрапбукінг – чудеса своїми руками». У книгозбірні села є прекрасний куточок для дітей з іграшками та цікавими книгами, бібліотекарем проводяться масові заходи до пам'ятних та знаменних дат – бесіди, відео-презентації, бібліотечні уроки, конкурси, вікторини, літературні години, виставки та інше. Бібліотекар записується на районному радіомовленні.

З 2011 року при бібліотеці діє краєзнавчий куточок, де кожен бажаючий може ознайомитися зі старовинними рушниками, речами побуту. Прикрасою бібліотеки є вишиті картини, які подарували жителі села.

Різноманітні форми роботи у бібліотеці села.

Колгоспне життя: від «Правди» до «України»

Історія започаткування колгоспу в нашому селі і його шлях має довгу і багату історію. Перші спроби створити колективне господарство почалися відразу по встановленню радянської влади у 1939 році. Люди, які більше десятка років працювали на своїй землі, мали відповідні документи від польської влади, не хотіли миритись з примусовою колективізацією. Селяни важкою працею господарювали на землі, мали будинки і реманент, коней, худобу. Віддавати все на колгосп не поспішали. Однак, колгосп все таки був створений. Очолив його Харитон Канюк, уродженець Рогізного.

Несподіваний початок війни не дозволив завершити розпочату колективізацію і знову колгосп був відновлений вже після звільнення від німців. Створений у 1948 році колгосп «Правда» знову очолив Харитон Канюк, який присвятив значну частину свого життя справі розбудови і становлення на ноги молодого господарства.

Працівники контори колгоспу.

Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.

Довгий час всі роботи в колгоспі робились вручну, не було ніякої техніки, не вистачало коней, приміщень. Проте з часом почали звикати до колективного господарювання, колгосп освоїв обробіток всіх земель навколо села, змогли механізувати найбільш трудомісткі процеси.

Люди пам'ятають керівників, які очолювали господарство нашого села. Серед них були як короткочасні голови, які не могли справитись з управлінням, так і вмілі керівники, яких і нині згадують добрим словом.

Голови колгоспу

Канюк Харитон	1948
Лук'яненко Дмитро	
Мороз	
Ковалюк	
Чичук Микола Денисович	
Антонюк Леонід Захарович	
Корнійчук Віталій Петрович	
Лотоцький Борис Пилипович	
Ніпрук Володимир Максимович	1981-1989
Стеха Юрій Кирилович	1989-1993
Хомяк Анатолій Євстафійович	1993-2000
Пограничний Петро Дмитрович	2000-2001

Вже 1963 року його перейменували на колгосп імені Горького. Основними напрямками було рільництво, тваринництво і городництво. Всього мали 1250 га орної землі, 34 га сіножатей, 12 га садів, 25 га лісу. При колгоспі працював млин. В середині 60-х років в колгоспі було 7 автомобілів, 12 тракторів і 3 комбайни.

Зростання врожаїв зернових і цукрових буряків у 1960-х роках

Рік	Врожай пшениці, ц	Цукрові буряки, ц
1961	2984	23780
1962	4415	36256

1963	5926	33495
1964	5576	54298
1965	6078	69720

*Актив села. В рамці – голова колгоспу Чичук М. Д.
Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.*

В сімейному архіві А. Є. Марушкевича збереглося багато цікавих фото, які показують життя мешканців Рогізного в різні часи. На фото зафіксовані керівники господарства. По порядку: 1 – Тичинюк Григорій, завскладом, 2 – Шаранда Василь, 3 – Пащук Володимир, бухгалтер, 6 – Чичук Микола, голова колгоспу, 7 – Ясиновський Василь, землевпорядник, 8 – Марушкевич Євстафій, бригадир. Сидять: 1 – Тичинюк Дуся, продавець, 3 – Марушкевич Надія, повар.

Колгосп ім. Горького обробляв 1629 га землі, у тому числі 1230 га орної. Господарювали люди вміло і розвивали вирощування зернових і буряків, відгодовували корів і свиней. Як свідчить статистика, в 1971 році колгоспом було вироблено в розрахунку на 100 га угідь 138

цнт м'яса, 671 цнт молока, вирощено по 32,8 цнт зернових, 415 цнт цукрових буряків, 192 цнт картоплі. Загалом, 57 колгоспників за успішні виробничі звершення були нагороджені орденами і медалями, а бригадир Г. А. Ваницька – орденом Леніна, 49 чоловік – Ленінською ювілейною медаллю.

На кухні.

Водії колгоспу.

Фото з сімейного архіву Марушкевича А. Є.

Пограничний Петро Дмитрович тогоріч відзначив 66 років, однак і нині прекрасно пам'ятає і чітко перелічує керівників колгоспу. А їх було не так вже й мало. У 1948 році у важкі повоєнні часи почали створювати колективне господарство в Рогізному. Політика СРСР в цьому питанні була чіткою і не передбачала іншого шляху, окрім колективізації. Тому рогізенці змушені були звикати до нового господарювання.

Петро Дмитрович пригадує складні 1970-ті роки, коли він працював водієм. Відчувалась нестача у постачанні, потрібно було домовитись і знайти необхідні запчастини. Довелось службовою машиною їздити аж у Башкирію за насінням конюшини у неврожайний рік, коли через дощі був втрачений посівний матеріал. Однак, на життя не жалілись. Всі вчасно отримували зарплату, всі були забезпечені роботою.

Колгоспна ланка на зборі капусти.

В 90-х роках колгосп не оминуло реформування і він отримав нову назву – «Наша Україна». Очолював господарство Хомяк Анатолій Євстафійович.

Обставини склались так, що довелось у найважчі часи прийняти керівництво над господарством. Тоді це вже було СФГ «Рогізно», лиш два роки був головою Петро Дмитрович. У 2001 році селянське фермерське господарство було ліквідоване, після цього була створена

ліквідаційна комісія. Все майно, сільськогосподарська техніка, будівлі, землі що належали колгоспу були поділені між пайовиками. Трактористи та водії отримали техніку, корівники, свинарники та інші господарські споруди розподілили поміж колгоспниками і розібрали на будматеріали. До наших часів залишились лише кілька будівель – пилорама, ваговий комплекс, зерносховище, млин, автомобільні гаражі.

Тракторна бригада теж була ліквідована і всі споруди підпали під розподіл. Пайовики розібрали гаражі та майстерні на цеглу. Залишилась одиноко стояти тільки водонапірна башта.

Тепер на місці, де колись вирувало життя, де люди працювали, гуляє вітер. Багато жителів села тепер з сумом пригадують ті роки, шкодують про втрачене господарство і робочі місця.

*Останній голова КСП «Україна» в оточенні працівників.
Фото з сімейного архіву Пограничного П. Д.*

Частина II. Спогади

Війна у спогадах ветерана

Шаранда Євстафій Миколайович

Нині в селі проживає лише один ветеран Другої світової війни, очевидець тих далеких подій.

Євстафій Миколайович Шаранда народився у 1924 році, 15 серпня. У пам'яті сивочолого дідуся війна живе гірким спомином втраченої юності, роками поневірян та випробувань: «Коли розпочиналася війна мені було не повних 17 років, фронт пройшов через наше село. Коли ж у 1944 році загарбників гнали з рідної землі, то мене, як і багатьох односельців, мобілізували до лав радянської армії. Навчання я проходив в Алтайському краї, учбова частина була в місті Бійськ. Я був у роті автоматників, а потім потрапив в роту ПТР (протитанкові рушниці), я трохи там пробув, а потім чомусь забрали в піхоту, а звідти - в артилерійський полк. З того полку, де ми навчалися, відібрали п'ять хлопців. З Рогізного я був один, були ще хлопці з сіл Хрінники, Вичавки, Боремель та Пляшівка.

Уже в артилерійському полку став служити в батареї. Коли розпочиналася артпідготовка, то виставляли на одному кілометрі 250 стволів і б'ють, так, що аж земля двигтить. Я служив на гаубиці, її обслуговувало 4 чоловіки: командир гармати, навідник, заряджаючий і я, четвертий – установник. Коли стріляла гармата, то було таке відчуття, що хтось добряче дав молотком по вусі, це не лишалось без сліду і я оглух. Звернувся до командира, прошу його відвезти мене в госпіталь, а він мені на вухо кричить, що те все через два тижні мине.

А вже потім я потрапив у зв'язок. Тут теж доля не балувала. Лінія дуже часто рвалася. Нас завжди було по двоє: я і мій напарник. Один залишається на місці, а інший іде по лінії, до місця пошкодження. Одного разу, коли я йшов по лінії, мене помітив німецький снайпер, він десь сидів на підвищенні. Була наша передова та німецька, я тоді саме був за передовою, то було на світанку, уже розвиднилось і снайпер почав стріляти по мені. Я почув, що свистять кулі над моєю головою, упав в рівчак понад дорогою і вже поповз далі. Ніби лишився цілий. Повернувся до своїх, тут саме сніданок нам привезли. Я з'їв, що там було і чай дають, а я в шинелі носив кружечку таку плоску, німецьку, виймаю її, щоб того чаю взяти, як дивлюсь, а вона прострелена. Тож та кружечка мені життя врятувала. А так би снайпер убив би мене.

Одного ранку, це вже був десь кінець квітня, я вийшов з якоїсь хати, де ми ночували, вже сонечко світить і бачу німецький автомат новенький такий лежить, нового зразка, я таких ще не бачив. А з другої хати виходить наш командир полку і каже до мене: «Ты, хлопець, брось это оружие. Ты не знаешь, ты можешь убить себя и меня, а для нас война уже кончилась». А я собі думаю, де ж та війна закінчилася, коли я бачив вчора газету і там казали, що в Чехії ідуть тяжкі бої. Потім під'їхали машини ми погрузили своє майно і – на станцію. Сіли у поїзд, їдемо через Литву, Білорусію у напрямку на Москву. Якийсь солдат вигукнув: «То нас на парад до Москви везуть», а хтось відповідає: «Та потрібен ти там такий хороший», бо ми ж були обшарпані, брудні, всяко ж приходилось. Так ми переїжджали від станції до станції, під ранок прибули на Казанський вокзал і там нас підчепили до

електровоза, і за день завезли аж на Урал, так везли до Японії. То Омськ, то Томськ, а то вже й Новосибірськ, і під Новосибірськом оголосили, що війна закінчилась, Німеччина капітулювала. Як же ж ми тоді співали, веселилися, раділи, тішилися, то не передати словами, бо дуже хотілося жити».

Нагороди ветерана.

Війну Євстафій Миколайович пройшов у званні ефрейтора, має бойові нагороди «Червона зірка», «За відвагу», «За взяття Кенігсберга», «За перемогу над Німеччиною», «За перемогу над Японією». Додому повернувся у 1947 році, дослужував у Приморському краї. У 1950 році одружився, щасливо живе у шлюбі з дружиною уже 66 років, виховали троє дітей.

Такі жахливі події, як воєнні, не стираються з пам'яті, живуть болючими епізодами у серцях тих, хто своєю кров'ю захищав рідну землю, хто боровся у підпіллі, у серцях тих, хто просто будучи дітьми мушили пережити лихоліття війни.

*Використано статтю М. Пограничної
із газети «Вісник Демидівщини»*

Герой у сім'ї Нарусевичів

Старенькі пожовклі фотокартки, листи, подяки та нагороди за участь в битві з японцями на Далекому Сході, за взяття Кенігсберга, за перемогу над Японією, за прорив Маньчжуро-Чжалайнурського і Холун-Аршанського укріплених районів японців, за участь в героїчному поході через безводні пустелі Монголії і гірські перевали Великого Хінгана та Маньчжурію – все це Олександр Леонтійович зберігає у невеличкій скриньці з китайськими ієрогліфами. З цієї скриньки він їв у Китаї солдатську кашу і вона ж тепер оберігає спогади про безсмертний подвиг.

Олександр Леонтійович народився в 1920 році в селі Рогізне у великій родині. Мав трьох сестер і п'ятеро братів, про батьків пам'ятає мало, адже не було йому й двох років, як втратив і матір, і батька. Коли визволили село від німців, весною 1944 року, жив Олександр Леонтійович у батьківській хаті круглою сиротою.

Важко згадувати Олександрю Леонтійовичу той час. Скільки років минуло, проте знаки війни залишилися не лише в пам'яті, але й викарбувалися на серці. Чітко пам'ятає, як весною 1944 року пішов на війну. Спочатку зібрали усіх в Козині на станції, потягом відправили на Урал, в м. Конгур, де три тижні навчали молодих солдатів військової справи, а потім одних залишили працювати, а інших відправити на фронт. З міста Конгур ще п'ятеро Олександрових земляків відправили ешелонами в Білорусію, в м. Гомель. Скотилася сльоза по щоці ветерана, коли згадав свій перший бій. Генерал дав наказ підкормити нові сили і молоді хлопці, яким було дано лише три тижні, щоб навчитися вбити ворога, пішли в наступ від Гомеля аж до Литви. Там побачив всі страхіття війни.

Згадує ветеран таку історію: «Було це в Східній Пруссії, біля річки Неман, попали в оточення. Побачили німців, які були вже зовсім близько, наші солдати вирішили, що ті йдуть здаватись. Але вийшло зовсім інакше – німці оточили солдат. Уже не було нам куди діватися,

але ми побачили німецьке господарство. Поповзом підійшли до тієї хати, бачимо повний двір німців, а недалеко – клуня, біля клуні солома звалена. Був з нами старшина Жидовіцький, який і каже: «...Ви тут посидіть, а я перейду до німців, розвідаю». Німці коло криниці воду набирали, він поповзом біля клуні, а коли повернувся ми усі шестеро поповзли до тієї клуні і сховалися на горищі. День сидимо, другий, голодні, їсти нічого не було. На третій день зранку чую хтось: «Наливай, наливай!», але ми не виходили, думали може власовці, а вони були страшніші від німців. Та коли ми вийшли із схованки і підійшли до старшого лейтенанта, він наказав усіх шістьох нас арештувати. Лише після того, як по рації зв'язались з нашим полком і все вияснили, ми машиною, яка перевозила боєприпаси догнали свій полк». Саме тут в Східній Пруссії був нагороджений першим бойовим орде- ном.

Але, як виявилось, то лиш був початок довгого шляху додому. Відразу ж після нагородження, 56-й стрілецький полк, в якому служив Олександр Леонтійович відправили назад у Литву на станцію, а з Литви переправили у Монголію. Там пробули близько тижня, доки Й. Сталін домовився, щоб наших солдат пропустили через кордон. Найстрашніше було за цим кордоном – пустеля. Там почались важкі переходи до залізниці, яку повинні були зайняти. Не всі солдати подолали той шлях. Тут вже воювали проти японців, невдовзі настав кінець війни. Ми ще залишились там, розбирали і вивозили техніку, заводи, обладнання.

Лише в далекому 47-му Олександр Леонтійович Нарусевич ступив на рідну українську землю. В 1950 році одружився, виростили сина і дочку, мають онуків і вже дочекались правнуків. Дружина Євгенія Валеріївна завжди поруч і підтримувала чоловіка в усіх важких справах.

*Використано статтю В. Дмитрук
з газети «Вісник Демидівщини» (2007 р.)*

Фронтовими дорогами від Німеччини до Японії

Микола Климович Пограничний народився 18 грудня 1925 року у селі Рогізне, де і пройшло його дитинство. Газетні матеріали зберегли для нащадків спогади ветерана, якого вже немає з нами.

Роки мої дитячі.

Пам'ятаю себе з п'яти років. Жити було тяжко, біднота була страшна, бо то було ще за Польщі. Ми жили на хуторі, всяко було: не було що їсти, не було в що одягнутися, до школи було далеко ходити. Нас у батьків було шестеро і одіти нас та нагодувати було важко. Пам'ятаю, йшов зі школи, які ті чоботи були – блаженські, а така заметіль, мороз. То мені було років десять. Іду по тому снігові, дійшов до долини і провалився, ноги стали замерзати. Я й руками в сніг впав, рукавиць же не було і все – замерзаю. А зі мною дівчинка йшла, Кучмиха, вона побачила, що я провалився і стала кричати до батька, її хата була вже близько і батько її виглядав. Я її так і називав потім «моя рятівниця». Поки дядько до мене прибіг, мене вже снігом замело і не видно, він став топтати сніг і намацав мене, витягнув, взяв на обережок і поніс до хати. Став скидати чоботи, а вони до ніг примерзли, не можна скинути. Дядько взяв ножа хотів розрізати, а я плачу прошу не різати, бо хто ж мені ті чоботи купить. То вони швиденько нагріли води, налили на чоботи вони й розтали і знялися. Я глянув на свої ноги, а на них іній білий. Стали мені ноги й руки розтирати, трохи відігріли.

Я ж додому зі школи не прийшов, батько мене шукає, хвилюється. Поїхав до школи, у вчителів питає, чи хто мене бачив, з ким я додому йшов. Дізнався, що з Кучмихою пішов, то батько став там мене шукати. Приїхав кіньми, постукав у вікно та й питає чи не бачили вони мене, а Кучма старий жартуючи каже, що нема. Я на печі теплій лежу й чую, як тато важко зітхнув і каже, що вже певне замерз я. Та потім вже сказали, але додому мене не пустили, так я там і ночував. Я закінчив 4 класи так було за Польщі, а як 5 - то від сили. Після

школи допомагав татові по господарству. Дуже тяжко було нам з татом відбудовуватися, а тут ще у 1939 році почалася війна.

Що воно таке війна?

Батько з сусідом сидять, розмовляють про війну, а я уважно слухаю, так хотів знати що то воно таке війна! І вже чути бомблять, і солдатів повно, і літаків. Було у нас в селі літак польський упав. Його німецький винищувач збив, але пілот лишився живим. То голова села нам з батьком звелів відвезти того поляка до вербенського лісу на берестецьку дорогу, там було місце, де літаки сідали.

*Під час служби в армії.
Фото з сімейного архіву*

Тоді я вже думав, що знав що таке війна. Був у сотні, в українській повстанській армії. У нас на березі стояли сокори, то нас там навчали, і на завдання посиляли.

Раз нас з товаришем послали перевезти документи на Бокіємщину. Ми взяли сокири, буцімто по дрова їдемо. Вже майже доїхали до лісу, а назустріч нам жіночка іде, питає куди ми їдемо, а ми кажемо, що в ліс по дрова. Вона нас просить: «Не їдьте, хлопці, там повен ліс німців». Якби не та жіночка, то нас би вже в живих не було. Ми помаленьку повернули і назад. Доїхали ми до цвинтаря, а там німці машиною стоять, переїхати не можуть, бо глибочений рів викопали, я ж його теж копав. Я кажу до свого товариша, щоб він тихенько сповзав, бо ж у нього всі документи, і правда, він помаленьку і втік, сховався на цвинтарі. А я не подаючи виду, поїхав собі, а коли звернув на теслугівську дорогу, став швидко їхати і гукати всім, що німці в селі. Стали оборонятися від німців і нам кажуть, що ми братимемо участь у наступі, але зброю нам не дадуть.

Потім було затишшя. Після звільнення від німців підійшла пора йти мені в армію, а з документів мав тільки метрику, яку батюшка виписав, то коли мене мали забрати до армії питалися я року то батюшка сказав, що з 1928 року народження. Але вони не дивилися все одно мене забрали. Тож мене і кількох хлопців з нашого села забрали до Козина. Там був військовий комісар. Питає мене той комісар, якого я року, а я кажу, що 1928, а він мені: «Не важно, ми беремо по росту. Ви вирости в лісі, високі». Так вони нас бандерами називали. У тому Козині зачинили нас в хліві, щоб ми не повтікали, нас там було битком набито. А вранці погнали нас до залізничної дороги (на Рудню, а там на Дубно). Женуть, а там на Рудні було чотири ями, то німці привозили туди євреїв з навколишніх сіл і «косили» з автомата. Дехто не витримував і сам падав, а бульдозер загортав землею, навіть видно було, що люди ще живі, бо земля ворушилась. А собаки порили ями і ми проходили повз те страхіття, дихати від того жахливого смороду було неможливо. Привезли нас до Рівного, там знову переписували хто, якого року.

Погрузили нас у вагони і повезли у Росію, місто Кунгур (Пермська область, тоді - Молотовська), куди ми їхали 15 діб. Завели нас у такі землянки, бараки. Мали навчати. А чого так далеко завезли? А щоб не повтікали. Стали нас навчати, ганяють страшно і все бандерами називають. Годували так, що ми від вітру хилилися, такий був той суп, що одна водичка, хоч би яка кропива там плавала, і жменя сухарів і чай. У мене вже шкіра пристала до ребер, а мене поставили на «орудіє», тож ті станини тягаєш, треба копати, вогневу точку викопати: круга 8 метрів в діаметрі на глибину 1.5 метри. Треба було станини розвести і засипати на 60 см землею, Щоб тільки ствола було видно. Тож треба було силу мати, щоб те все виконувати. Кінець приходив, так з нас знущалися.

Поставили мене на пост, у полі були склади, їх треба було охороняти. На посту ми стояли по 4 години, мені в котелку принесли каші, я бачу хтось пальцями ту кашу майже всю вибрав, що буду казати хлопці теж голодні як я. Та який з мене вартовий, якщо в мене в очах темніє від голоду. Їсти хочеться, рву суху конюшину і жую, та ковтнути не можна, язик стерп. Приходить зміна, сержант сказав, щоб ішли я йому кажу, що бери під руки, бо я сам не дійду. Правда взяв під руку і повів. А була саме така пора, що пшениця достигала таке молочко в зернятах.

Аж тут поставили нас у шеренгу на березі річки Амур, митися. Вода чиста, прозора. Як я дивлюся. Щось у воді, як п'ять копійок іконка і ланцюжок зелений. Я швиденько в жменю ту іконку, однією рукою помився, і одягатися. Відійшов у сторону і став роздивлятися. З однієї сторони Матір Божа, а з другої Святий Миколай, як і мене звать, то мені знак такий був. Я з тією іконкою не розлучався, беріг її, а вона мене.

Після навчання нас посадили на потяг і повезли до Литви, їхали 10 діб. Рига на той час була вже звільнена, та і Литви частина теж, але країну треба було звільнити. Нас привезли до лісу, стали розбирати куди кого: до артилерії, до піхоти. Там було багато наших і був мій товариш Митько Дикун. То дійсно був мій військовий побратим, ми всю війну пройшли разом, і нас не розлучали. А далі нас на рубіж, на

передову. Ще дали повечеряти і розставили по «орудіях». Як тільки стало світати, ми пішли у наступ. Як стали бити перед наступом і за тих 30 хвилин я 80 снарядів заряджав. Так швидко що ствол аж червоний став, змушені хоч трошки дати охолонути і знов вперед. Як станемо бити, потім піхота вперед. Як вдасться, що німець почне відступати, то ми женемо його скільки зможемо. Бувало і вдень, і вночі йти що за 30-40 кілометрів. І солдати гинули.

Був один випадок: німці б'ють, бачу там солдати падають і все на моїх очах. А де подітися – біжу, думаю, сховаюся під кущем. Аж тут зненацька міна переді мною розірвалася, тільки обличчя запекло, а біля вуха сильно зачепило. Попробував рукою – бачу кров. Потім після наступу мені медсестра повиймала той порох. Ще в брові та щоці лишилося, на погоду болить не раз. Той, що біля мене біг, бачу впав – тіло відлетіло на 20 метрів. Я думаю, мене Матір Божа врятувала, не дала мені загинути.

Пізніше у Литві ми попали в оточення. Це сталось під час наступу. Я і мій товариш Митько Дикун були у першому взводі. Наш командир все кричить: «Держись! Держись!», а другий та третій взводи відступили. І ми опинилися в оточенні. Що будемо робити, куди діватися? Німці кругом, білий день. Ми гармату лишили, бо коней нам побило. Стали ховатися, де бачили. Коли оточили, нас було тридцять солдат, бачимо хатина біля дороги. Ми в ту хатину, а за хатиною танки німецькі йдуть і по хатах стріляють. Влучили в ту хату, що ми сховалися. Стала падати стріха і мого товариша Митька вдарило балкою по голові і він впав. Я перечепився і впав на нього, мене штукатуркою засипало. Коли очі протер, думаю, гляну на кого впав, бачу Митько. Я його звів а він не стоїть на ногах і говорити не говорить, як ватний. Я витягнув його на веранду спер на одвірок і дмухаю на нього. Аж бачимо німці виставили 3 кулемети, вже нікуди не дінемося тут і помремо. Солдати стали тікати. Я тільки стою і дивлюся, як вони падають. Наш командир з нами лишився. Я кричу: «Що будемо робити, хлопці?», а Митько не говорить, і командир не говорить, так перелякалися. Як чуємо, стрілянина стихла хвилин двадцять було тихо, бачу і Митько трохи відійшов, став на мене дивитися. Тут німці

кидають димову шашку, вона впала перед порогом, стало темно, як вночі, я Митька шарпнув, що треба втікати, бачу він рушив і ми стали бігти прямо, а наш командир трохи вправо побіг.

Біжимо, думаю десь мають бути наші окопи, ми сховаємось. Як дивимося, така глибока борозна трактором виорана на полі, ми в ту борозну, а саме була така пора, що сніг розтавав, в тій борозні половина снігу, половина води. Ми той сніг почали чимдуж гребти і пробиратися до своїх. А німці наглянули, що щось ворухиться, і з тих кулеметів по нас стріляти, але дістати нас не можуть. І ми виконали поставлене перед нами завдання прийшли і доповідаємо командирі батареї: «Товаришу гвардії капітан, ваше завдання виконано».

Визволяючи Східну Пруссію

Йшли далі на Кенігсберг. Будинків цілих не було, люди ховалися по бараках, хліви битком набиті дітьми, жінками. Йдемо вночі, заглянемо в один такий і чути, де маленьке дитя плаче, де більше. Раз були запалили сірника і чуємо: «Що солдатику впізнаєш?», а тут серед німців і наші, ті кого забирали на роботи.

Коли ми визволяли Східну Пруссію, дуже багато наших солдат полягло. Німці ретельно тримали оборону. Хитрі відступили, а наша піхота вперед, а тут авіація наша налетіла бомбити, чорно в небі від тих літаків, і там вже ніхто не розбирав чи німець чи наш. Так потрохи ми дійшли до Балтійського моря, там нам сказали, що ми будемо відпочивати, мали знайти собі місце де перепочити. І тієї ночі ми побачили салют, всі стали кричати «Перемога, перемога!». Війна закінчилася, але не для нас. Та ми того ще не знали.

Коли Микола думав, що війна для нього скінчилася, що вже нарешті не буде тих страшних днів і ночей, що він нарешті повернеться додому, то навіть не підозрював, що то далеко ще не кінець. Попереду нові випробування, нові бої, нові поневіряння.

- То була довгоочікувана перемога, всі стішилися, тепер хто куди: додому, дослужувати. Казали, що наш полк дослужуватиме в Москві. Тож вранці повантажили все на потяг, а був травень, то ми і в вагонах не сиділи, а на платформах, де наші гармати стояли, їдемо, все видно. Доїхали до Москви, командир відлучався додому, просто-

яли дві години, командир повернувся і поїхали далі. Стали задумуватися, куди їдемо, але по дорозі, чи неділя, чи свято, на зупинках дівчата, жінки співають, танцюють. Хлопці кажуть: «Дивіться скільки гарних дівчат, ми ж додому їдемо, давайте виберемо собі якихось», а їхні матері до нас: «Синочки, будете вибирати, коли будете додому їхати. Вас скоріше всього на Японію везуть, ще ваша війна не закінчилася». Ми, як те почули, то трохи засмутились, але вони були праві.

Їдемо, саме весна, люди обробляють городи, бачимо шість жінок тягнуть плуг, а хлопчина, рівний з тим плугом, горе: куди той плуг, туди й він нахиляється. Так ми їхали 27 діб, майже місяць, доїхали до Монголії. Там була кінцева зупинка, почали розвантажуватись. Вже тут, на місці, отримали поповнення солдатами 1927 року народження, провели бойові стрільби. Стояли у Монголії десь тиждень, нас дуже добре годували, ми ще думали: «Чого б це?», аж потім зрозуміли, коли перед нами стояло завдання подолати пустелю - 1200 кілометрів. Проходячи пустелю, терплячи неймовірну спеку та спрагу, багато солдатів не витримували: ото іде, іде і падає, якщо його штовхнули і він не вставав, його просто лишали. Бідони з водою були під замком, коли бачили, що вже солдат падає, то давали ложку води, щоб язика змочити. Від перевтоми я втратив зір, мені давали риб'ячий жир: то хліба помажуть, то так з ложки дадуть з'їсти. Я не міг бачити тиждень, але потім зір повернувся. Спека дійсно була страшена, в полудень голову до неба підняти було неможливо, то ми робили з паперу козирки, бо сонце випікало очі. І коні здихали, ми не мали чим їх годувати, коли нам траплялися верблюди, то ми їх ловили і так рухалися далі. Дійшли до Маньчжурії, там вже з'явилася вода, піхотинці спіймали маньчжурських віслюків, на них повантажили своє спорядження, тепер легше було йти. Ще пройшли кілька кілометрів, і раптом чуємо наказ зупинитись і окопуватись, бо розвідка повідомила, що японці вже за горою. Ми швидко переправились через міст: перший взвод вліво, другий - вправо, чуємо: «Займати оборону!». Окопалися і вже стало сіріти.

Настав вечір. В ту ніч японці йшли у наступ 12 разів. Щопівгодини наступали, ми трималися з усіх сил. Вже вистріляли всі снаряди, лишилися тільки з недоторканого запасу. Це означало, що то все, біда. Вже стало світати, ми очікували наступу японців, але вони не наступали. Бачимо іде командир полку, питається в нас: «Ну що, хлопці, як самопочуття? Молодці, що відбили атаку, але скажу вам чесно, якби ці самураї пішли у наступ ще раз, ми були б уже на тому світі, бо відбиватись вже нема чим». Правий він був, ми б ще один наступ не стримали, але японці не наступали день і ніч. За той час нам привезли боєприпаси, і ми отримали наказ наступати. Першими у бій вступили ми, обстрілюючи їх, потім - піхота, хлопці просувалися вперед і вперед. Але ми їм не давали передихнути, бачать вони, що нема що, стали кидати зброю, здаватися. Ми тих самураїв взяли в полон.

Так ще воювали, доки США не скинули на Японію атомні бомби, і то вже дійсно була перемога. Ми справді стали повертатися додому. Війна дійсно скінчилася, і я цілував свою іконку і дякував, що лишився живим».

*Використано статтю
М. Пограничної з газети
«Вісник Демидівщини» (2011 р.)*

Багатий життєвий шлях Софії Нарусевич

Пані Софія з правнучкою

Невеличка біла хатина на початку Рогізного, наче посміхається маленькими вікнами і кличе зайти. Біля воріт зустрічає песик, лащить біля ніг. Гукаємо господиню. Двері відчинила усміхнена бабуся, трохи здивована нашим візитом, але рада, що до неї завітали гості. Запросила до хати.

Софію Миронівну Нарусевич дуже добре знають у селі, люблять і поважають. За всі свої роки ніколи не мала лихої слави, бо життя навчило поступати по совісті, любити те життя, за яке замолоду треба було боротися, допомагати людям, бо один в полі не воїн.

Як ти до людей, так і вони до тебе. Розповісти про життя, про пройдені дороги, про дні, що минули у важких трудах не так вже й легко, адже щораз на очі навертаються сльози, гіркі спогади пережитого ят-рять уже загоєні рани, серце щораз стискається, коли перед очима постає той час, коли була Велика Вітчизняна війна, яку Софія Миронівна добре пам'ятає.

Народилася пані Софія 5 лютого 1925 року у селі Рогізне. Дитинство маленької Сонечки минало так, як і у всіх діток на той час: у бідності. «Батьки тяжко працювали, бо за Польщі було нелегко жити, - розпочала свою розповідь пані Софія, - а далі було навчання в поль-

ській школі, яка ще до сих пір стоїть у Рогізному біля церкви, дитячі забавки, вишиті мамою сорочка, фартушок та спідничка зі стрічками, які я дуже добре пам'ятаю. Такого вбрання не було ні в кого, діти бігали за мною, як за лялькою, так їм було цікаво. А вже у 1941 році розпочалася війна, прийшли німці, їхали на мотоциклах, машинах, йшли пішки. Коли мені виповнилося 17 років мене забрали до Німеччини. То був 1942 рік, сільський староста оголосив, щоб зібралися ті, в кого в хаті є по дві дівчини чи жінки. Приїхали німці, назначили 15 дівчат і мене серед них, нас усіх посадили на фуру й повезли до Дубного, там – на товарний потяг. Ми не знали куди нас везуть. Коли зупинилися у Перемишлі, нас усіх вишикували у шеренгу. Німець кричав, що хтось щось у когось вкрав, у тій колотнечі я так і не зрозуміла що і в кого, і якщо негайно не повернуть, то будуть розстрілювати кожну десяту, а нас же ж було там сила-силенна. Що то робилося: крик, плач, вереск, справжнє пекло. Життя пробігло перед очима. Але все ж таки віддали те, що вкрали і фатальна участь нас минула.

Привезли до Німеччини, вистроїли усіх, прийшли лікарі і ми мусили перед ними голі-голісінькі стояти, кожну лікар вдаряв по плечу і казав, що здорова, а чи здорова чи ні, то хто його знає. Потім вистроїли на дорозі, приїхали покупці. Хтось потрапив на добру роботу, а хтось на гіршу. Мене та ще 32 дівчат з нашої сторони забрали на кавовий завод до Магдебургу. Мою односельчанку Вірку Потапчук з дівчатами - до ресторану, а були ж такі люди, що працювали на заводі «Юнкерс», де будували літаки, ті люди страшно голодували. На кавовому заводі було жито, ячмінь, з них виготовлялася така кава «Ерзац мішунг». То ми трохи крали те жито і варили. У нас серед бараку була буржуйка, то ми взимку те жито кутею називали. І були ще пряжені цукрові буряки, ми ще й ті буряки їли. На день нам видавали 250 грам хліба, снідали ми крумочкою хліба з маргарином та кавою. В обід привозили пісну баланду – їси і їсти хочеться. Вечеряли пів п'ятої, а влітку день довгий, поки до вечора, то знов хотілося їсти, отак і ходили голодні. Зразу, як ми тільки приїхали, нас змусили мити вікна, сходи на трьохповерховому заводі. А потім біля станка працювала, пакувала каву у ящики, потім штампувала ящики, робила дере-

в'яні. Жили спочатку у таборі, в дерев'яних бараках. Умови були дуже погані, крізь дощану стелю падали клопи, які не давали вночі спати. Пізніше, коли стали союзники бомбити місто, наш табір згорів. Тоді німці збудували цегляні приміщення на території заводу. Там ми і жили.

На заводі була така німка, яка мені допомагала. Пошле свою дочку і вона мене кличе: «Зофі, Зофі», - так мене називали. Я прийду, вона мені їсти дасть. А така добра була, я їй з вдячності хочу чи посуд помити, чи ще щось допомогти, а вона мені не дозволяє, каже, що я на заводі нароблюся. Жорстокими були тільки солдати, а прості робочі були добрими. Їм не дозволялося допомагати нам, то як залишать якогось бутерброда у столовій, тільки пальцем показують, щоб ми взяли. А на заводі у кожному кутку висів плакат «Ворог підслуховує!», і їх жорстоко карали за допомогу нам.

Молода Софія в українській читальні, м. Магдебург.

Фото з сімейного архіву Нарусевич С. М.

Через рік я зустрілася з Вірою Потапчук, яка в ресторані працювала. На Перліттен штрассе була українська читальня, там ми і здиба-

лися. Але ми не мали права ніде ходити, нам почепили такі значки «ост», що означало остарбайтер. З «остом» не пускали навіть у трамвай, то вже потім ми додумалися з табору іти з позначкою, а в місті знімати. І вже після нашої зустрічі Вірка до нас стала приїжджати. Вкраде в німців для нас оселедця чи хліба, а на прохідній вартовому дасть сигарет і він її пропустить. Потім ми до Вірки їздили, вона нам через браму по одній картоплині давала. Ми сумку картоплі набрали, ідемо в трамваї, а тут тривога. Коли тривога, то весь рух зупиняється, ми тоді дуже боялися, щоб нас не перевіряли, бо як пояснимо, де картоплі взяли. Отак минали дні за днями.

У 1945 році, коли стали сильно бомбити, нас усіх на заводі зібрали, дали по буханці хліба і по 250 грам маргарину, і сказали – ідіть куди хочете. Як сьогодні пам'ятаю, то було 3 травня. Хто мав кавалерів, той лишився. Одна моя подруга мала хлопця, то потім аж в Австралії опинилася. А я не мала нікого, бо не хотіла і треба було якось добиратися додому. Через річку Ельбу нас переправили і за нами підірвали мости. Ми блукали тиждень, де була скирта соломи там і ночували. А вже 7 травня нас завернули назад у м. Бург, там був табір, потім до нас пробрався радянський розвідник і повідомив, що нас скоро звільнять. І дійсно, через день нас звільнили. Я з дівчатами усе, що мала погрузила на тачку і на схід, додому. По дорозі нас здибав патруль і питає документів, а де ж ті документи взяти. Я з подругою пішла з патрулем, а ті лишилися чекати біля речей. Коли ми повернулися то ні тачки, ні дівчат, ні речей не застали. Що робити? Ми туди, ми сюди, не знаємо в яку сторону вони поїхали, а ще й з мого села дівчата були. Сіли ми з Марусею і плачемо, в чому були, в тому й лишилися. Підійшли до якогось села, боїмося далі йти, молоді дівчата, а там солдати. Руки і ноги трусилися від того страху, але підійшов до нас солдат, старший такий дядько, там саме обоз стояв. Ми розповіли йому, що з нами сталося і він нас забрав туди, де вони на ночівлю розмістилися. Солдати саме святкували перемогу, понапивалися і він нас не пустив їхати далі, бо, каже, як попадемося, то буде біда. Зачинив нас у кімнаті, а сам пішов на пост. Чуємо, хтось стукає у вікно, серце втекло у п'ятки. Хтось дізнався, що на території є дівчата. Коли

на стукіт у вікно ніхто не відчинив - п'яний офіцер став стріляти, ми з того ляку поховалися під ліжко, але той старий солдат нас врятував. Дав нам трохи одягу, німецькі буци, тканини і велосипед, ми все поклали на нього і вирушили в дорогу. Куди люди, туди й ми.

В сімейному колі.

Фото з сімейного архіву Нарусевич С. М.

Дійшли так аж до Франкфурта. А там радянські солдати зібрали всіх хто йшов у будинку, то був пересильний пункт. Посилають нас на роботу у Віжельбам, там уже були поляки. На подвір'ї був пивзавод, ферма, а далі - поле. Ми працювали на полі. Наші приїжджали,

щораз запитували, що нам потрібно, бо вже й не мали в що одягатися, так обірвалися, але так нічого нам і не привозили, все обманювали.

Ми пропрацювали ціле літо, вже восени нас стали випроводжати додому. Дали по буханці хліба і по 300 злотих. Посадили на відкриті машини і везли. Доїхали до Варшави, вона тоді була в страшних руїнах, і ми там за ті 300 злотих змогли купити тільки буханку хліба, ото все, що заробили за ціле літо. Довезли нас до Картуз Берези, а далі ми вже мали самі добиратися додому. Сіли на товарний потяг до Рівного. Зі мною була дівчина із Здолбунова, то ми так їхали разом. Цілий день чекали поки той потяг вирушить, бо були без грошей, без речей, голодні, холодні. У мене тільки був рюкзак, а в моєї подруги валіза, яку потім ще й вкрали. Доїхали до Здолбунова, попрощалася зі своєю попутницею і зустріла земляка з Копаня, з ним доїхала аж до Козина. Переночувала у його друзів, а на другий день у Козині був базар, то так я попутним транспортом добралася додому. Вдома застала усіх: і тата, і маму, і брата, і сестру. Сльози лилися з очей горохом, серце стискалося і від щастя, і від болю. Ми ж стільки років не бачилися. Повернувшись додому, я дуже захворіла. Усю ж дорогу доводилося їхати на відкритому повітрі, було запалення легень: кололо навиліт, не могла дихнути. Думала, що пережила війну, повернулася додому і буду вмирати. Але покійний тато поставив мені три рази банки і я очуняла. Далі потрібно було їхати до Козина і стати на облік. Потім запропонували працювати секретарем в сільській раді. 1946 рік був страшним роком, я так не боялася в Німеччині за своє життя, як боялася тут, на Україні. Там нікого не вбивали, там усі були дружні, один за одного захищався. Коли мені запропонували робити секретарем, то попередили, якщо я не хочу - змусять, не вмію - навчать. Цілий день працюєш з людьми, а потім мусиш усе ввечері доповідати: хто був, що говорили, що писала. Тяжко було працювати, бо потрібно було в людей збирати молоко, вовну, яйця, а були й такі, що не хотіли віддавати. Перепис населення потрібно було робити, обійти все село своїми ногами. Потім пропонували в районі роботу, але мені знову сказали, що усе, що я буду чути, знати, друкувати приносити в дубину і в один із дубів класти. Я ще хотіла пожити, а те все «пахло» Си-

біром. Отак довелося на два боки служити. Стільки страху пережила, не розказати. Потім працювала в магазині, то були 11 років в холодному приміщенні. А далі працювала в колгоспі імені Горького ланковою. Вийшла заміж, народила трьох чудових діток, які уже давно порозліталися з рідного гнізда. Вже 18 років як нема чоловіка, живу сама, діти часто приїжджають, допомагають, піклуються. На життя не скаржусь, життя люблю, знаю йому ціну, бо за нього треба було поборотись».

Софія Миронівна дуже оптимістично дивиться на життя. І де в неї стільки того оптимізму береться? Мабуть, від великого серця, доброї душі та щирої посмішки. Вона все в житті вміє робити і по дому, і по господарству, а скільки допомагала іншим - не злічити. Чи не в кожного на селі вона готувала чи то на весілля, чи на хрестини, чи на випровадини, чи на похорон. Нікому не відмовила, а господиня вона дійсно справна, чого варта смачна гарбузова каша, якою гостинно пригощала нас.

Усе своє життя провела в труді, є ветераном праці. У 1971 році пані Софію було нагороджено Почесною грамотою за те, що вона зібрала по 402 ц цукрового буряка з кожного гектара при зобов'язанні - 390 ц. А у 1974 році їй було занесено до «Книги пошани», адже вона виростила урожай цукрових буряків на 55 га по 451 ц та урожай картоплі на площі 30 га по 145 ц. Її нагороджено медаллю за доблесний труд з нагоди відзначення 100-річчя Леніна, її портрет неодноразово висів на «Дошці пошани», на її грудях виблискує медаль «Захисник Вітчизни» та медалі до річниць визволення України від фашистських загарбників.

А ще Софія Миронівна на своє 70-річчя вишила собі сорочку, бо, як вона сама каже, яка ж українка та й без вишиванки.

*Використано статтю М. Пограничної
з газети «Вісник Демидівщини»*

Вчитель за покликанням

Хата вчительки, як і годиться, за крок від школи. Адже постійно потрібно бути в курсі справ, встигати вирішувати і домашні клопоти, і на роботу бігати по кілька разів на день. Та й доглянути за шкільним подвір'ям легше.

Однак, вже багато років по цьому шкільному подвір'ї не гасають малі розбишаки, а вчителі не спішать зранечку до уроку. Ми завітати до Вчительки з великої букви, яка вела за руку до знань більшу частину мешканців Рогізного, яка вже більше десяти років на заслуженому відпочинку. Так само, як і старенька школа, зведена ще у 1931 році, давно передала естафету сучасному приміщенню.

*Жіночий хор сільського клубу.
Фото з сімейного архіву Дикун Е. А.*

Свідоцтво про закінчення школи Дикун В. Ф.
Із сімейного архіву Дикун Е. А.

Дикун Емілія Антонівна добре пам'ятає події, які давно минули. До неї часто звертаються за допомогою, щоб встановити забуті факти. Пані Емілія народилась у важкому 1944 році, коли ще війна не закінчилась, але вороги були вигнані з наших земель. Батька забрали на

фронт відразу після народження маленької Емілії. Більше він не повернувся на Україну. Остання звістка прийшла з Польщі, з-під Варшави, де він пропав безвісти. Виховували Емілію дідусь з бабусею, жили тоді на хуторі. Закінчила семирічну школу у Глибокій Долині, далі була Вовковиївська середня школа. Саме тоді пані Емілія зрозуміла, що буде вчителем, вона хотіла навчати діток.

Після закінчення школи спробувала поступити у Рівненський педінститут, але не вдалось пройти по конкурсу. Не засмучуючись, пішла працювати піонервожатою в санаторій «Хрінники». Пізніше поступила в Дубенське педучилище, яке успішно закінчила у 1963 році. Вийшла заміж в тому ж році за молодого Володимира Дикуна, який працював вчителем. Так судилось, напевне, поєднати долі двом вчителям і йти спільно по життю і роботі.

Емілія Антонівна добре пам'ятає, як гамірно і життєрадісно було колись в школі. Адже і діток було дуже багато – шістдесят, а то й сімдесят. Потрібно було до кожного знайти підхід, допомогти й навчити. Вчителі тісно взаємодіяли з клубом, дітки брали участь у виставах, концертах.

В Рогізному був сильний і злагоджений драматичний гурток, участь в якому брала і пані Емілія. Ставили різні вистави, особливо публіка шанувала «Назар Стодоля». Пригадує, як взимку на декорації потрібно було знайти зелень. А де ж її відшукати, коли навколо сніг? Тоді учасники здогадались використати постійно зелені кущі омели, якої вдосталь росте на деревах. Так вдалось створити відповідну атмосферу завдяки майже натуральним декораціям. Драмгурток славилося на весь район, де тільки не були гуртківці зі своїми виставами – у Вовковиях, Демидівці, Сморгві, Млинові, Боремлі. Скрізь зустрічали нашу самодіяльність гучними оплесками. Що вже говорити про місцевий клуб – він завжди був переповнений бажаючими переглянути вистави.

При клубі діяв і хор, до якого входили двадцять двоє жінок і вісімнадцять чоловіків. Жителі села брали активну участь у хорі, концертні програми були дуже насичені і цікаві.

За працю на землі отримали по 7 років Сибіру

Масові репресії, що здійснювалися в СРСР в 30-ті - 50-ті роки звичайно пов'язані з іменем Й. В. Сталіна, фактичного диктатора Радянського Союзу. До цього явища можна віднести чистки в рядах правлячої ВКП(б) (після 1952 р. КПРС), розкуркулення, депортації цілих етнічних груп і гоніння за підозрілими особами - всюдисущий контроль за «саботажниками», масові ув'язнення і розстріли «ворогів народу». Не минула ця «чума» і жителів села Рогізне Ніну Арсентіївну (1933 року народження) та Миколу Максимовича Боришкевичів (1930 року народження).

Розповіді про свої поневіряння у лиховісні 50-ті пану Миколі нелегко, хвороба обмежила його в русі і розмовляти йому важко. Історію про переселення на Сибір, про примусові роботи, але поряд з тим і про приємне знайомство з своєю половинкою, розповіла Ніна Арсентіївна.

- Народилася я в хорошій сім'ї, працьовитій, нас було в батьків четверо: я і мої три сестри. Господарство було хороше, дід був справним господарем, землі мав багато, ми тоді біля «Царя» жили, і садок був, і дві клуні, і хата бляхою накрита. Коли розпочалась війна, батька, снарядом вбило прямо на подвір'ї. Лишились ми з мамою самі. Потім старша сестра вийшла заміж і пішла жити до чоловіка, я - у тартак, на пилорамі робила. Мама з сестрою в колгосп пішли. Через деякий час до нас прийшли люди і почали наше господарство розбирати: забрали дві клуні до колгоспу, і хліва великого з постаків, дійшло навіть до того, що здерли з хати бляху і накрили соломною, а бляху забрали в колгосп.

Як сьогодні пам'ятаю, то було на Благовіщення, 1951 рік, ввечері до хати прийшла міліція. Сказали, що будуть нас переселяти. Зробили нас куркулями. Ми плакали, просилися, було страшно, бо не знали що на нас чекає. Забирали нас чотирьох: маму, мене і двох сестер, старшу не чіпали, бо вона вийшла заміж і жила з чоловіком. Шу-

кали і діда цілу ніч, бо саме його куркулем вважали, а нас вже біля нього, але не знайшли, він у своєї сестри був. Всю ту гарабиду, що ми мали з речей, повантажили на машину і повезли в Козин. Там у нас забрали паспорти. Звідти повезли на залізничну станцію у с. Верба, посадили у вагони. Ми їхали два тижні, то були страшні дні переживань, страху, сліз та молитов для тисяч людей, які їхали у тому потязі, бо ніхто не знав що далі... У вагонах знаходилися ті, що були віруючими, їздили за кордон, засуджені за політичні злочини, але всі живі люди і найчастіше ні в чому не винні.

Привезли нас в Усолль-Сибірський район, це Іркутська область. Поселили в бараках біля заводу по обробці дерева, там сплав лісу йшов, це була наша майбутня робота. Вигнали усіх на вулицю з бараків, як худобу, загнали до приміщення заводу і давай питати хто що вміє робити. Оскільки я працювала на пилорамі, то стала за станок, а сестра в мене помічником, мама пішла сторожувати.

Не можу сказати, що ми голодували, харчувалися нормально. Тут я познайомилася зі своїм чоловіком Миколою, він сам був із села Степань.

У Миколи Максимовича історія схожа. Коли він повернувся додому з вечорниць пізно вночі, то вдома уже балакали про те, що напевне будуть вивозити, адже дорогою машини гуділи протягом кількох годин. «Сестра дуже хотіла лишитися, вирішила піти до двоюрідних і заховатися, - розповідає дідусь, - але тільки почала збирати речі, як до хати зайшли солдати. Нас звинуватили у куркульстві. Господарство у нас було велике, хата дерев'яна - накрита цинковою бляхою, будь вона неладна. І все... погрузили в вагони і на Сибір».

«Там, на роботах, ми приглянулися один одному, - продовжує Ніна Арсентіївна. - Дівчата та хлопці збиралися ввечері після роботи в цеху, де гармошка грала, танцювали. Молоді ж були, хотілося спілкування, так і зійшлися. У 1954 році ми одружилися. Коли помер Сталін нас перестали тримати під конвоєм. Ми начебто жили своїм життям. У 1958 році звільнили. Коли повернулися, то нічого не застали: ні хати, ні господарства, а вже дитя маленьке було на руках. Жити не було де. Трохи пожили в сестри, але в неї теж сім'я. То один єврей,

Вежик його звали, запропонував нам пожити у його старій хаті, поки щось знайдемо. Ми з сестрою ту хату побілили, холодно вже було - жовтень, дров нема, дитина маленька мерзне. Поїхали в ліс нарубали якихось берізок і так палили, грілися. Замотаю дитину в ковдру, посаджу біля грубки, отак і перезимували. Чоловік у мене кравець, і машинку швейну ми привезли тоді з Сибіру, он вона стоїть, - показує Ніна Арсентіївна, - і стіл ось ще лишився з тих років, старенький, але ще служить. То так мій чоловік заробляв. Я пішла працювати в колгосп імені Горького ланковою, потім на ферму. Так ми зібрали трохи коштів, продали матерію, яку тримали на костюма і на плаття, позичили ще трохи грошей і купили хату за 500 рублів, а то на той час були великі гроші. Народилося у нас ще двоє діток. Так і живемо разом. За все життя нам ніхто нічого даремно не дав, все заробили своїм трудом, потом і кров'ю».

Життя часто посиляло випробування, але з Богом у серці та міцно тримаючись за руки вони подолали усі перешкоди. Тепер старенькі тішаться п'ятьма онуками та шістьма правнуками. А тяжкі роки репресій лишилися у страшних спогадах.

Використано матеріали газети «Вісник Демидівщини»

Чорнобиль у долях жителів села

Серед усіх трагедій, які переживало людство, чорнобильська катастрофа не має аналогів за масштабами рукотворного забруднення екологічної сфери, негативного впливу на здоров'я, психіку людей, їх соціальні, економічні і побутові умови життя. Чомусь доля, ставши для нас злою мачухою, послала ще одне нелюдське випробування – Чорнобиль. 90 Хіросім – так розцінюється Чорнобильська катастрофа. Уже стільки років дзвони Чорнобиля стукають в наші серця. Змушують нас зупинитись і озирнутись в той страшний 1986-й. На території села Рогізне проживає два ліквідатори Чорнобильської трагедії – Гах Михайло і Лозійчук Володимир, ще два учасники тих недалеких подій – Гордійчук Петро та Тичинюк Володимир – померли.

Коли у 1986 році вибухнула Чорнобильська атомна електростанція, про вибух в Рогізному нічого не знали. Коли Гах Михайло повернувся з армії, то саме з дружиною Надією чекали на первістка. 2 липня у них народився син Петро, а уже 31 серпня чоловіка викликали у військкомат.

Казали, що їдемо на збір урожаю, ніхто не казав, що відправляють до Чорнобиля. Дружина ще й дивувалася, що вони там збирати будуть, вересень на носі, а нам казали, що там до першого снігу є що збирати. Я відслужив в армії, повернувся з Німеччини. За направленням військкомату я потрапив туди у 1982 році, в м. Лейпциг, служив старшим водієм роти, возив командира. Увесь час був в наряді: то чергування, то патрульна. Часто приїзжав до казарми в одинадцятій годині ночі. Служив там до 1984 року.

Петрикові було тільки два місяці, - розповідає дружина пана Михайла Надія. – Переживала за чоловіка. Мале дитя, господарство – все лягло на мої плечі. Коли він поїхав, то через тиждень прийшов лист: «Миколаївна, я в Чорнобилі. Виручай мене...». Я не давала раду сльозам, серце тремтіло в хвилюванні на тривозі, але що ти вдієш, тільки молилася.

Біля військкомату нас посадили в автобус, - і з Млинова хлопці були, з Бокійми. По прибутті нас розмістили в наметах. Видали одяг, необхідне спорядження, а мені – машину ЗІЛ-131 (бензовоз). Як їхали, то навкруги ні горобця, ні ворони – нічого. Всі поля стоять не зібрані. Все заросло зіллям. А в селах Нова та Стара Рача, де ми розмістилися, від дерев одні стовбури стояли. А скільки техніки там було всякої, сотні, тисячі: вертольоти, трактори, автомобілі, автобуси – все підлягало утилізації. Бачив стареньких людей, які не захотіли полишати свої домівки, то ми їм потім допомагали та привозили дрова з лісу.

*Гах Михайло на собі
відчув дихання Чорнобилю*

*Лозійчук Володимир шість місяців
був під Чорнобилем.*

До моїх обов'язків входило постачати бензином ті машини, які вивозили з-під реактора землю та сміття. По бензин я їздив на пункт, який знаходився в кілометрі від зірваного реактора, якого я бачив на власні очі. У кожного із нас на поясі були причеплені дозиметри, рівень радіоактивного опромінення, яке ми отримували за день, наш командир роти записував кожного вечора. Дуже запам'яталось те, що коли ми приїхали, то пляшка горілки була рубль, а коли від'їхав – 10. Навіть там бізнес робили, кожний хотів випити, бо казали, що не так

чіпляється радіація. Тому, напевне, нам щодня і видавали до їжі по 100 грам спирту. Що мене ще вразило – це гриби, такі справжні гриби, як цвяхи росли, і багато їх так було. Ми їх їли, сушили, смажили, варили з них борщі. Щодо харчування і одягу перебоїв не було, щодня польова баня, де обливаєшся гарячою водою, подвійна зарплата. Було важко психологічно, бувало так, що з нашої роти хлопці в перший же день забирали в госпіталь, високу дозу опромінення отримували. Вже немає в живих хлопців з Млинова та з Бокійми, з якими я був там, ми після повернення товаришували.

Загалом пробув я в Чорнобилі три з половиною місяці, отримав свою дозу опромінення і мене звільнили. Повернувся додому, розраховувався з «Міжколгоспбуду» та пішов працювати в колгосп. Пролежав у лікарні, та й голова мене після того дуже сильно болить.

Звичайно, перебування в забрудненій зоні відобразилося на здоров'ї, та не тільки на здоров'ї, а й на наших дітях. – Втрутилась в розмову Надія. – Коли чоловік повернувся, через деякий час я відчула, що ношу під серцем дитину. Михайло нервував, бо лікарі його попередили, щоб не народжували більше дітей, бо можуть бути плачевні наслідки. Але я не змогла зробити аборт, і казала, що Бог дасть, то те й буде. Народила Ярослава я у 1989 році нормально, але коли виповнилося синові два місяці ми потрапили до реанімації. Виходило так, що ми два тижні лежимо в лікарні, два тижні вдома. Лікарі не могли зрозуміти, що діється з дитиною, температура піднімалася до 40,2 і трималася, з'являлися судоми. Ми увесь час у Млинові лікувалися, був там один такий старий лікар, який нас рятував. То було страшно, бо дитя ще маленьке, вени не могли знайти, то шукали на ніжках, руках, щоб крапельниці поставити, так шрами і позалишалися. Так ми мучилися до 8 місяців, з лікарні не виходили. Але дав Бог вишкрябалися, тепер он якого парубка маю. Так що Чорнобиль залишив у наших життях незгладимий відбиток.

Володимире Лозійчуку уже давно Рогізне стало для нього другою малою батьківщиною, адже народився і виріс у Бокіймі, життя його тепер протікає серед уваги рідних та близьких, і хоч минуло багато років після страшних подій на Чорнобильській АЕС, проте роз-

повідуючи про пережите, на очах у Володимира Васильовича з'являється непрохана скупа чоловіча сльоза.

То був серпень 1986 року,- розповідає ліквідатор II категорії, - отримав повістку до військкомату, де чекали поки нас приймуть аж півдня. Губилися в здогадках, але ніхто і не підозрював, що попереду на нас чекає страшна 30-кілометрова мертва зона.

Наш батальйон був ремонтним, в обов'язки входило: будівництво каркасів під намети, а в них я ще й грубки мурував. Коли такої роботи не було – нас направляли у Прип'ять чистити балкони та дахи будинків. Це було потрібно, адже після вибуху, усі ті відходи посипались на місто, зокрема і на будинки. Від розірваного реактора я був на відстані 5 кілометрів. Ніяких засобів захисту, окрім протигазів у нас не було, не було і щоденної дезінфекції, одяг ми змінювали лише раз на місяць. Годували, проте, як на забій: згущене молоко, масло, овочі, м'ясо, голодні ми не були. У перші місяці мого перебування там не те, що людей не було, навіть ворони не літали, вони з'явилися геть пізніше, після нового року, коли вдарили сильні морози. Прилітали поклювати ті відходи, що з їдальні викидали, а серед населення зустрічалися тільки старенькі люди, які не бажали покидати рідні домівки.

Страшно було, бо ще зі школи добре знав, що таке атомна бомба. Я знав, що на нас чекає, які наслідки можливі у майбутньому. На той час у мене не було ні сім'ї, ні дітей, то і рватися додому не було причин. Я розумів, що іду на смерть. Переконався у повороті своїх думок, коли трьох хлопців з Полісся неживих повезли додому. Такого рівня радіації їхнє здоров'я не витримало. Я сам бачив, як чотири рази, після основного вибуху, реактор «випльовував отруту». Ми з хлопцями спостерігали і знали, якщо вітер у нашу сторону-одягали протигазу, якщо ж у сторону Білорусі – носили на поясі. Я пробув у тридцятикілометровій зоні 6 місяців, але дякувати Богу живу ще й до сьогодні.

Використано статті з газети «Вісник Демидівщини»

Афганістан не оминув Рогізне

На території села Рогізне проживає Маргосюк Віталій, який поділився жахіттям пережитого, з болем пригадав кинуті на поталу війни два роки молодого життя Афганській війні.

Віталія Маргосюка громадянський обов'язок покликав до лав радянської армії у 1987 році:

Спочатку завезли до Івано-Франківська, - напружившись і помітно хвилюючись розпочав Віталій, - потім потрапив в Узбекистан, місто Термез. Півроку знаходився в учебці: водій КАМАЗа, мотостріл-

кові війська, червоні погони...

Нас навчали відстрілюватися, підривати танки, долати гори, знешкоджувати противника у разі виникнення такої потреби: зав'яжуть нашому солдату рушника на голову і мусиш карабкатися на гору, і знешкодити його, ще й так, щоб він мене не помітив.

Після навчання нас повантажили на кузов машини і повезли у Афганістан. Перші враження від країни: напівдикі люди, нестерпна спека понад 45 градусів, брудна вода, яку не можна пити, бо відразу захворієш на ге-

*Під час служби в армії з товаришами.
Фото з сімейного архіву Маргосюка В. Я.*

патит. Але там дуже красива природа, навесні все червоне, як килимом заслано, так цвітуть тюльпани, а через місяць голо, все вигоріло на сонці. Запам'яталися ховрашки, сайгаки, на віслюках їздив, змії, яких дуже боюся. Хлопці одного разу знайшли кобру на смітнику, забили її лопатою.

Приймаючи присягу.

Фото з сімейного архіву Маргосюка В. Я.

Магазин відрізняється від нашого: вони з глини і туди потрібно заходити з автоматом. Крім того, відносини між солдатами були складні, ужитися разом трьом українцям із п'ятнадцятьма казахами – нереально. Спочатку щоночі плакав у подушку, не розуміючи куди я попав, за що і чому? Кожного дня молився, мабуть, завдяки цьому зараз з вами розмовляю. Було дуже складно переносити спеку, вночі накривалися мокрою простиралом. Дуже дошкуляли комарі розмі-

ром із хруща, постійна психологічна напруга вдавалася в знаки, спочатку засинав в кабіні, «старики» провчили – перестав засинати. До спеки треба звикнути, обливали обличчя водою і так їхали, а долали відстань у 500 кілометрів, у напрямку Кабула. Пропадеш, як не будеш слухати і тримати себе в руках. Був у мене зате КАМАЗ дуже хороший, броньований, весь обклеєний різними породами мавп, так попередній водій любив природу.

Доводилось стріляти, але саме головне те, що я прицілююся лівим оком, на праве я ще з дитинства погано бачу, взагалі дивуюсь, як в армію попав. Ще в учебці командир помітив, що я стріляю не так, як всі, крикнув: «Ти з якого ока прицілюєшся?», але побачив, що з лівого виходить не гірше, як в інших з правого, сказав: «Піде?».

Основним моїм завданням було перевезення вантажів. Радянська влада допомагала мирному населенню Афганістану виживати під час війни. Ми возили продукти, паливо, боеприпаси. Все це ми брали на складах радянських військ, що були на території Афганістану і везли в сторону Кабула. Афганці завжди сприймали нас як загарбників, навіть тоді, коли ми їм допомагали. Це працьовиті люди, але воювати вміють. Доводилось бачити море озброєних дітей, бувало так, що катафоти на ходу від КАМАЗа відривали. Якось купував у магазині пряники, то хлопчина літ десяти вихопив у мене гроші і порвав. Що робити? Не стріляти ж в дитину? Хоча, якби він був озброєний, то б не задумався. Там – або ти, або тебе. Та гірше всього, що жорстоко відносились до нас старші по призову, це було важко зрозуміти.

Дуже багато бачив убитих, з моєї роти за півроку загинув тільки один солдат і то, по своїй вині. Він поклав свій автомат на крило КАМАЗа і ремонтував колесо, а душман взяв автомат і застрілив його. Поки його доправили до Ташкенту вертольотом – помер.

А в інших ротах за той же час загинуло і по двадцяттеро хлопців. Добре пам'ятаю, як перший раз ми колоною попали під обстріл, «дембеля» поховалися під міст, а я так злякався, що навіть не виліз з кабінки, просто застиг і не міг ворухнутися. Проте, коли ми їхали колонами, наші командири домовлялися з керівниками угруповань, щоб вони по нас не стріляли, то вони дадуть там їм щось.

Під час служби лікувався два місяці в Термезі від гепатиту А, три дні пролежав під крапельницею, а потім ще місяць на реабілітації у Ташкенті. Захворів, бо служив біля міста Аму-Далі, а там вода брудна, навіть, якщо просто скупаєшся в річці, то захворієш.

Потім повернувся в Афганістан, їхав і думав чи повернуся ще додому. В Афганістані я прослужив із весни 1988 до 10 лютого 1989 року, вивід військ був через п'ять днів. Далі потрапив в Туркменію, в місто Кушка, звідти літаком в Мурманську область. Прослужив півроку, там вже і друзів у мене було більше; один із них Карім з Узбекистану – найкращий.

20 жовтня демобілізувався і повернувся рядовим, адже на високі звання не претендував. Дуже зрадив, коли побачив рідних, під час служби постійно писав їм листи, щоб хоч якось заспокоїти.

*Використано матеріал
газети «Вісник Демидівщини»*

Якби так кожен любив Україну

Насправді складно осмислювати такі абстрактні поняття як любов, чесність, відданість, патріотизм, бо незважаючи на те, що кожен з нас більш менш розуміє їх значення, та все одно вкладає в них щось своє. Це не річ, яку можна побачити чи доторкнутися. Це щось невидиме, проте реально існуюче, те, що наповнює наше життя змістом, роблячи нас людьми. А змістом життя Олени Олександрівни Рашко, голови районного відділення Всеукраїнського об'єднання ветеранів, яку знає чи не кожен мешканець нашого району, завжди був, є і буде патріотизм та любов до рідної землі, до України. Усе своє свідоме життя вона присвятила національному руху, збереженню пам'яті про славних борців за незалежність України - воїнів УПА. Крім того, ця сильна та вольова жінка уже 54 роки працює на педагогічній ниві, сіючи добре, світле та вічне у дитячі голівки.

- Бажання працювати на благо національного руху в Україні зародилося мабуть із самого дитинства, - розповідає Олена Олександрівна, - бо у ті складні часи боротьби за волю України мій батько Олександр Васильович був господарчим в окрузі, постачав повстанцям одяг, продовольство, якісь необхідні речі. Згодом був заарештований і помер у Харківській тюрмі 30 серпня 1944 року. Уся моя родина була патріотична, а згодом і переслідувана.

Потім нас розкуркулили, бо дід мав багато землі, а тоді почали вивозити. Коли прийшли по маму і по мене, це було десь у липні 1945 року, то бабуся разом із старенькою родичкою винесла мене до сусіднього городу, де був посіяний ячмінь. Енкаведисти так і питали в бабусі: «Куда девала ребенка?» і лупцюючи, вибили їй щелепу. Пізніше мене завели до прабаби. Маму ж доправили до пивзаводу, де був пункт енкаведистів, а на другий день сусідка Олійник Антоніна повезла її спочатку у Козин, а потім у Дубно, де мама, з іконою Божої Матері у руках, пішла до криниці, відпросилася у постового попити води, і втекла. Спочатку переховувалась у родичів в Підлужжі, де бать-

кова родина. Згодом ми зустрілись. Мама мене вчила грамоти з п'яти років: української, російської та польської, тому що дітям бандерівців недозволено було ходити до школи. У 1951 році я пішла в другий клас Глибокодилинської школи, бо я вже вмiла читати, писати, рахувати, прекрасно знала таблицку множення. Клас був великим, десь тридцять дітей. А в третій клас я вже пішла в Рогізному, бо бабусі дозволили повернутися в свою хату, влаштуватися на роботу в колгосп. З п'ятого по десятий клас ходила у Вовковиївську школу, а потім поїхала до мами у Воркуту, бо вона вийшла заміж за мого вітчима, який на той час відбував термін ув'язнення. У Воркуті я працювала різноробочою на шахті. Було нелегко, адже морози сягали до - 50°C. Репресований дідусь спочатку був у Тюмені, а потім теж у Воркуті, яка загартувала в нашій родині не тільки організм, а й характер, навчила витримувати життєві морози. Після повернення Олена Олександрівна спробувала вступити до ВУЗу, проте кілька спроб були невдалими, тільки згодом вдалося вступити на шкільний відділ Дубенського педагогічного училища, а далі був Київський національний університет імені Т.Г.Шевченка, факультет філології, а ще пізніше - Національний університет «Острозька академія», факультет релігієзнавства. За весь педагогічний шлях вона змінила чимало шкіл та районів, викладала російську, українську мову та літературу, німецьку мову та християнську етику, була вихователем у дитячому садочку. Громадська позиція пані Олени завжди була активною, вона підпільно стала членом районної організації Національного руху України, їздила на партійні збори, обласні з'їзди, займалася просвітницькою діяльністю, неодноразово чула у свою сторону різні закиди та звинувачення в тому, що боротьба була без протестів, але шлях патріотичного руху ніколи не був і не буде простим. Олена Олександрівна ніколи не шкодувала, що обрала в своєму житті такий напрямок, вона робила і робить святу справу для України.

Ентузіазму, завзятості, сили духу, терпіння та мудрості Олені Олександрівні не позичати, адже доля влаштовувала їй неабиякі випробування.

Зваливши, без перебільшення нелегку ношу на свої тендітні жіночі плечі, завжди знаходила спільну мову з владою, людьми. За всю свою патріотичну діяльність, а це понад 26 років, жодного разу не пропустила панахид та заходів по вшануванню героїв України, постійно згуртовувала навколо себе і між собою тих, хто любить і вірить в Батьківщину. Бог дав їй феноменальну пам'ять, адже вона знає усі захоронення, поіменно може згадати кожного, хто спочив на теренах Демидівщини у боях з комуністичною навалою, та що там, навіть Рівненщини. Вона глибоко шанована людина, бо її дії ніколи не розходяться з словами. І у свій 75-літній ювілей, який вона святкує 3 червня, навіть не думає про відпочинок, надіється на Божу ласку і мріє зробити хоч щось для покращення екології, а ще передати свої повноваження гідному наступнику.

Хочеться додати, що якби кожен Україну любив так, як любить її Олена Олександрівна та її однодумці - наша земля не плакала б від численних зрад та знущань, вона б цвіла калиновим цвітом, всміхалася дитячими оченятами та міцніла корінням.

*Стаття М. Пограничної
«Якби так кожен любив Україну»,
газета «Вісник Демидівщини» (2016 р.)*

Частина III. Про село Село Рогізне на мапі України

Розбудило село

І гаї, і поля,

Треті півні дають знов концерти,

В цій красі я родивсь, як мені повезло,

У такій же красі хочу вмерти!

Віталій Назарук

Місце для села Рогізне на мапі України є. І розташувалось воно на півдні Рівненської області, в найменшому з її районів – Демидівському. Тут, в південно-східній його частині і знайшлась місцина для села. На східній околиці Рогізне межує з Вовковиями. Де точно тут проходить межа між двома селами люди і самі вагаються відповісти. Лиш звичайний дорожній знак мовчки проінформує про початок іншого села.

Рогізне на карті Демидівського району

На південно-західній околиці трохи осторонь розташовані інші сусіди – Глибока Долина і Копань. До них можна дістатись розбитою шосейною дорогою або ж польовими манівцями. А якщо перейти річку Жабичі на півночі і піднятись на пагорб, то можна побачити ще одних сусідів – село Ільпибоки. Ось в такій компанії і розташоване наше Рогізне.

До районного центру, селища міського типу Демидівка, рукою подати – по шосейній дорозі якихось 6 км, до обласного центру – 84 км. Найближча залізнична станція Дубно знаходиться за 38 км.

Зі сходу видніються схили пагорбів Повчанської височини, де знаходиться найвища точка Рівненської області (361 м). З долини, в якій розкинулось Рогізне, вершина Хохлиця (Колиха) здається високою і далекою. Хоча тут більш поширена інша місцева назва – Касня. Старі люди звикли визначати погоду на завтра без синоптиків і радіо: «Якщо Касня затягнена хмарами – завтра буде дощ». Рогізне лише умовно знаходиться в межах Повчанської височини, адже тут немає таких характерних глибоких балок і ярів. Рогізенські схили пологі і маловиражені.

Найвища точка в межах сільської ради знаходиться на межі з землями Глибокодолинської сільської і Демидівської селищної рад, у полі при дорозі Берестечко – Демидівка. Тут встановлено геодезичний знак, висота становить 245 м над рівнем моря.

*Гора Хохлиця (Колиха, Касня).
Фото Чандика Н. І.*

З півдня на північ попід пагорбами тихо і непомітно розкинулася річка Жабичі. Початок вона бере на околиці с. Вовковії і несе свої води повз Рогізне та Ільпибоки, Демидівку і Лішню, Дубляни і Вишневе, Княгинине, Перекалі та Охматків. І вже біля Малєвого впадає у Стир. Довжина річки складає 22 км, долина в багатьох місцях заболочена. Однак, це не завадило господарському використанню Жабич – на річці влаштовано 7 ставків, при цьому два з них в межах Рогізенської сільської ради.

Річка Жабичі за селом. Фото Щербатюка С. М.

Часи ударного господарювання і гонитви за збільшенням врожаїв не минули безслідно для річки: її русло було в багатьох місцях випрямлене, були прориті меліоративні канали, водний режим став зарегульованим. Негативно позначилась і робота пивзаводу у Вовковиях, часто стоки і використані води скидалились в Жабичі неочищеними. Це призводило до цвітіння і порушення складу води.

Окрім Жабич, через село протікає ще безіменна річечка, на якій давно влаштовані два ставки. Тече вона через центр села і впадає у Жабичі біля «білого» мосту. Ставки є улюбленим місцем для риболовці як місцевих жителів, так і мешканців сусідніх сіл.

З розповідей старожилів можна дізнатись, що колись навколо села були непрохідні ліси. Недарма сусіднє село називається Вовковиї, напевно, колись вовки тут були частими гостями. В наш час навколо села одні лиш поля. Лише на півдні видніються зелені пагорби. Це – Теслугівський ліс, залишок від тих густих дібров і предковічних хащ, що навкруг росли. Невеликий сосновий гай, який всі звать Сліщуха, - ото й все лісове багатство села.

Краса красвидів Рогізного заворожує.

Природа

*Про Рогізне, рідне село,
В далеких дорогах згадаю.
Що весною бузково цвіло,
Для мене здавалося раєм.*

Місцевість має досить своєрідні і неповторні особливості. Адже на півдні Радивилівщина належить до так званого Малого Полісся і природа тут відрізняється від краєвидів Демидівського краю, який відноситься до лісостепу. Мале Полісся являє собою плоскохвилясту низовину, поверхня якої слабо розчленована.

Якщо ж описувати розташування Рогізного, то потрібно зауважити, що воно розташоване в межах Повчанської височини, яка є складовою більш обширної і протяжної Волинської височини. Поверхня тут відзначається поєднанням згладжених підвищень і плоских

рівнин. Подекуди зустрічаються короткі глибокі балки та яри. Характерні елементи ландшафту збереглись лише за річкою на сході. Тут високі схили unikнули розорювання, а одна з балок – Сліщуха – була засаджена сосною та ялиною.

В одному місці можна зустріти потужні виходи крейди, тут був влаштований невеликий кар'єр, добута крейда використовувалась для місцевих потреб. Практично по всій території, в місцях крутих схилів чи обривів є місця виходу глини. Місцеві жителі використовують глину в побуті і будівництві – мурують грубки і печі, змащують долівки і горища у хатинах, підводять стіни. Таких невеликих ям-копанок є біля шести. Пісок теж можна зустріти на околицях села. Розкопані ями, де набирають пісок, такий собі міні-кар'єр знаходиться в кінці вул. Берестецької, за хутором «П'ятихатки». Інша копанка знаходиться на межі з Ільпибоками, там під тонким шаром ґрунту теж залягають потужні пласти піску. Місцевий пісок досить якісний і знаходить собі застосування в будівництві.

Лелеки над селом. Фото Чандика Н. І.

Для Рогізного характерні темносірі опідзолені ґрунти, які чергуються з опідзоленими чорноземами. Практично вся територія навколо села розорана і має сільськогосподарське значення. Подекуди балки вирівняні і згладжені.

*Рогізне, село моє рідне!
Спогад так душу хвилює мою,
Стежина знайома, як пісня,
Нею до хатини рідної я йду.*

Село сьогоднішнє

Чим живе село у столітті ХХІ? Як змінилось воно і його мешканці, ми намагались простежити в попередніх розділах. Тут йдеться про стан нинішній.

Панчук Анатолій Володимирович – сільський голова

Рогізенську сільську раду очолює Панчук Анатолій Володимирович. Народився 8 серпня 1963 року в селі Підбрусинь Млинівського району. У 1978 – 1982 роках навчався в Мирогощанському радгоспі-технікумі, де отримав спеціальність техника-механіка. У 1984 році вступив до Української сільськогосподарської академії, спеціальність «інженер-механік» (м. Київ). З 1984 по 1987 рік працював ме-

ханіком цегляного заводу колгоспу «Ленінська Іскра» Млинівського району. У 1987 році очолив виконком Рогізенської сільської ради. Стаж роботи на посаді сільського голови складає 28 років.

Дружній, злагоджений колектив виконавчого апарату сільської ради складається з п'яти працівників. Секретарем від листопада 2015 року працює Бухало Мирослава Ананіївна, головним бухгалтером – Хомяк Оксана Миколаївна, касиром – Погранична Інна Василівна, землевпорядником – Котовський Григорій Євстафійович.

Тривалий час була секретарем Теслюк Марія Макарівна, яка віддала роботі у сільраді тридцять років. Народилася 19 травня 1963 року в селі Рогізне. Закінчила в 1982 році Мирогощанський радгосп-технікум, спеціальність «зоотехнік». У 1982 році прийнята на роботу в колгосп ім. Горького. Секретарем сільської ради була обрана 28 вересня 1983 року.

Працівники виконкому сільської ради. Фото Гах М. В.

Теплим словом згадують колишніх працівників сільради, які нині перебувають на заслуженому відпочинку. Хорошим словом відгукуються про Холодюк Ніну, яка не один десяток років пропрацювала касиром, Шевчука Валерія, вмілого і кваліфікованого землевпорядника. Особливо поважають Дикун Любов Дмитрівну, яка має на своєму професійному рахунку майже три десятки років роботи на посаді бухгалтера. Народилася Любов Дмитрівна у 1969 році. 1974 року закінчила Рівненський сільськогосподарський технікум. У 1979 році була прийнята на посаду бухгалтера централізованої бухгалтерії Рогізненьської сільської ради. А в 1985 році стала головним бухгалтером Рогізненьської сільської ради. 25 квітня 2007 року пішла на заслужений відпочинок

Село відоме вихідцями, яких доля розкидала по всьому світі. Є уродженці села і закордоном, в Росії, Білорусі, Словаччині, США, Австралії, Аргентині. В кожного своя історія і своя доля. Чимало наших земляків працюють на відповідальних посадах. Микола Качан – начальник відділу природно-техногенної безпеки Рівненської АЕС, Сергій Боришкевич - заступник головного інженера з ядерної та радіаційної безпеки Рівненської АЕС, Іван Панасович Маргосюк – кандидат медичних наук, заступник директора по медичній частині Львівського інституту проблем медичної реабілітації.

Рогізне славиться господарниками, які вміють працювати на землі. Родючі землі нашого села ніколи не заростуть бур'яном, щороку люди з надією і сподіваннями на щедрість землі-годувальниці садять і сіють, збирають гарні врожаї збіжжя. Зі здобуттям незалежності нашою країною і неминучим реформуванням аграрної галузі господарювання на землі не втратило своєї актуальності.

Поряд зі значними ризиками, неминучими труднощами відкрились і широкі можливості, ринкові умови діяльності продемонстрували, що наші люди не сидять склавши руки. На сьогодні в Рогізному діють вісім фермерських господарств, з них три очолюють вмілі місцеві фермери. Окрім цього, більше 600 га землі обробляють одноосібники.

*Під час святкування обжинків. 2004 р.
Фото з сімейного архіву Галузи В. І.*

Приватне підприємство фірму «Оріон» нині очолює Маргосюк Олеся Василівна, донька знаного в Демидівському районі і далеко за його межами фермера Галузи Василя Івановича. Пан Василь вирішив присвятити себе праці на землі давно. Ідея працювати у сфері сільського господарства виникла ще у 1989 році. Об'єднавши зусилля, із своїми колегами-товаришами по ідеї, захистили кредит на розвиток свого бізнесу. Початок був вдалим, зареєстрували омріяне ФГ «Мрія», закупили всю необхідну техніку для роботи на землі, кредит виплатили за рік. Проте йти до своєї мети завжди нелегко, це навіть додає якогось азарту, стимулу. У 1994 році оформив фірму «Оріон». У сферу своєї діяльності залучив і торгівлю.

Тут дбають про якість продукції і вирощують саме те, що має попит у покупця: пшеницю, ячмінь, цукор, картоплю. Фермер додає, що завдяки середньому бізнесу і буде держава неголодна, адже такі невеличкі фермерські господарства, як «Оріон», обробляючи оптимальну кількість землі, мають стабільний прибуток, менше втрат та забезпечують людей необхідною продукцією.

Вміло господарює на землі Іванюк Ярослав Андрійович. Досвідченого господаря, вправного пасічника знають далеко за межами села, чи не кожен у селі куштував продукцію тепличного господарства. А вибір широкий – тут тобі й молода картопля, і свіжі огірки, й рання капуста. Та особливе задоволення приносить робота на пасіці. Любов до бджіл Ярослав Андрійович перейняв від батька, пізніше дуже полюбив працю з бджолами і зараз має більше двадцяти вуликів. Особливо відповідальним треба бути у період медозбору. З кожного вулика за літо збирають до сорока літрів меду.

Ярослав Дорощук завжди у пошуках нових ідей для господарювання.

Тривалий час успішно працює фермерське господарство «Барвінок». Очолує його місцевий фермер, знаний господар Дорощук Ярослав Юрійович. Вирощують різні культури – пшеницю, овес, ячмінь, картоплю, всілякі овочі. Одним з перших розпочав культивувати малину, адже ця невибаглива культура може приносити значні прибутки. Є у господарстві і млин, борошно з якого славиться як в Рогізному, так і в сусідніх селах. Виробництво якісної сільськогосподарської продукції, забезпечення соціального ефекту завдяки працевлаштуванню односельчан на сезонні роботи, ведення оптимального обробі-

тку землі задля збереження всіх властивостей годувальниці – основні пріоритети в діяльності господарства.

Фермерське господарство «Калина» успішно працює під керівництвом Теслюка Миколи Юрійовича. Секрети ведення сільського господарства, секрети фермерства перейняв від батька Юрія Миколайовича.

Чимало жителів села досягли значних успіхів у підприємницькій діяльності. На сьогодні на теренах села діє п'ять торгових точок, які забезпечують населення продуктовими і промисловими товарами, побутовою технікою. Віктор Лещишин відкрив великий зручний магазин «Жасмин» в самому центрі села, де покупцям доступний широкий асортимент товарів на будь-який смак.

Славиться наше Рогізне талановитими людьми, зокрема проживають тут письменник Микола Щербатюк і молода поетеса Вікторія Садовська.

Відомий на Демидівщині і далеко за межами району письменник, майстер віршованих рядків Микола Щербатюк тривалий час живе в селі. Доля давно пов'язала Миколу Олександровича з Рогізним, наше село стало для нього другою малою батьківщиною. А народився майбутній поет на Млинівщині, у селі Підбрусень 3 січня 1955 року. У 1984 р. закінчив Уманську республіканську школу ревізорів. Навчався на факультеті журналістики Львівського університету (заочне відділення). Працював кореспондентом газети «Червона зірка» (сmt. Межива Дніпропетровської області).

Почав писати вірші ще в юнацькому віці. Зараз випробовує себе в області прози. Друкувався неодноразово в районній та обласній періодиці, в газетах «Гомін», «Вісник Демидівщини», «Скриня» (м. Дубно), «Вісник і К⁰», «Вільне Слово», «Сім Днів», літературних альманахах. Його твори публікувалися у інформаційному віснику «Інва.net». Відмічений дипломом учасника конкурсу творчості «Моя мрія».

У 2008 році світ побачила перша збірка поезій Миколи Олександровича «Голос чужої сльози», до якої увійшли найкращі віршовані доробки за попередні роки. У віршах автор розкриває свою душу, го-

ворить про кохання, красу рідної землі, про близьких і дорогих серцю людей. Особистість долі непростой, але Бог дав йому талант. Його творчість про це яскраво свідчить.

*Щербатюк Микола
Олександрович – письменник і
поет.*

*Вікторія Садовська –
молода поетеса*

Вікторія Садовська народилася 1992 року у селі Рогізне. У 2008 році закінчила Вовковиївську ЗОШ I – III ступенів, далі навчалась у Демидівському ВПУ №25. Віршувати почала з 13 років. Пізніше бажання розвиватись і вдосконалюватись привело молоду поетесу до літературної студії «Горлиця», що діяло при редакції районної газети «Вісник Демидівщини». Саме тут Вікторія по-новому поглянула на поезію, у колективі однодумців шліфувала свою майстерність.

У 2010 році видала першу збірку своїх віршів «Крик душі». У поетичних рядках переплетені перші почуття Вікторії, сум і біль, перша її віра і зневіра. Все це становить основу її віршів, більш сумних ніж веселих. А ще у віршах домінують не по-дитячому дорослі погляди на життя.

Використані джерела

1. Державний архів Рівненської області.
2. Архівний відділ Демидівської райдержадміністрації.
3. Публікації районної газети «Вісник Демидівщини».
4. Теодорович Н. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. – Почаев: Типография Почаево-Успенской лавры, 1892.
5. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся / краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 року/ - Вінніпег: Волинь, 1984.
6. Цимбалюк Є. Млинівщина і погляд у минуле. – Рівне, 1991.
7. Книга Пам'яті України: Рівненська область: У 3 т.-Львів, Камінь, 1994. Т. 2: Зарічненський район, Здолбунівський район, Корецький район, Костопільський район, Млинівський район.
8. Руцький М. Вони виборювали волю України. 2009.

ЗМІСТ

Слово до читача	3
Частина I. Краєзнавчі дослідження	5
Від витоків.....	5
Як з'явилося село Рогізне на мапі України?	7
Татарське лихо насунуло на Рогізне	11
Як село жило у ХІХ столітті?.....	13
Початок ХХ століття в історії села.....	16
Друга світова війна.....	21
Жителі Рогізного, які воювали на фронтах і загинули в роки війни	24
Рогізенці у лавах українських повстанців	27
Чеський слід в історії села.....	35
Хутори і вулиці	38
Радянська влада	41
Школа.....	47
Церква	54
Культура	62
Колгоспне життя: від «Правди» до «України»	68
Частина II. Спогади.....	74
Війна у спогадах ветерана	74
Герой у сім'ї Нарусевичів.....	77
Фронтowymi дорогами від Німеччини до Японії.....	79
Багатий життєвий шлях Софії Нарусевич	87
Вчитель за покликанням.....	94
За працю на землі отримали по 7 років Сибіру.....	97
Чорнобиль у долях жителів села.....	100
Афганістан не оминув Рогізне	104

Якби так кожен любив Україну	108
Частина III. Про село	111
Село Рогізне на мапі України.....	111
Природа	115
Село сьогоднішнє	118
Використані джерела	125

Інформаційно-краєзнавче видання

Сергій Щербатюк
Марія Гах

**Історія Рогізного
єднає покоління**

Краєзнавчий нарис

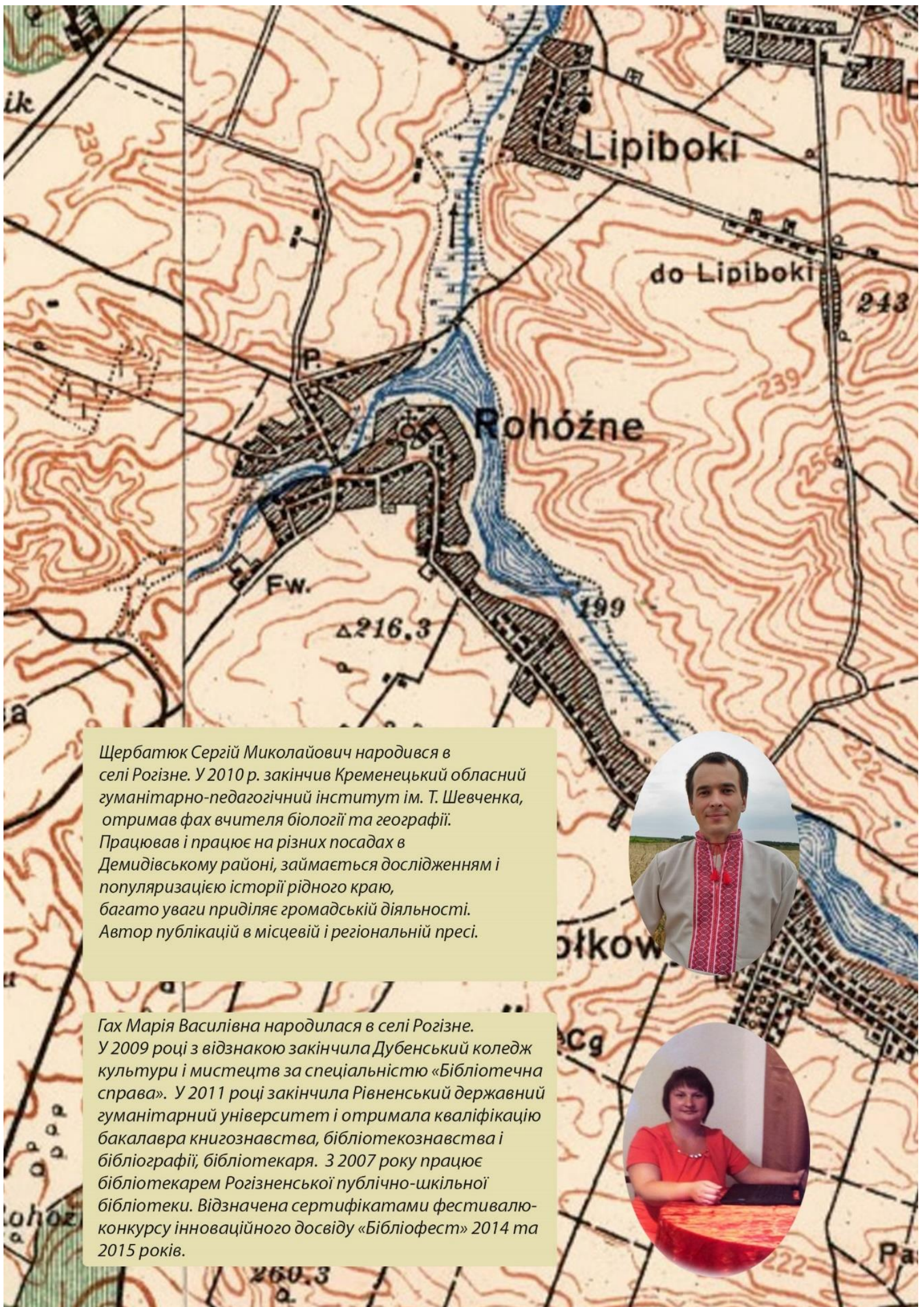
В авторській редакції
Верстка і художнє оформлення Сергія Щербатюка

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Друк цифровий. Обсяг – 7,44 ум. друк. арк.
Наклад – 50 прим.

Видавництво «Терен»
Тел.: 050-6743321
teren.lutsk@gmail.com
teren-lutsk.com

Свідоцтво Державного комітету телебачення
і радіомовлення України
ДК № 1508 від 26.09.2003 р.

Виготовлено у друкарні ВМА «Терен»

Щербатюк Сергій Миколайович народився в селі Рогозні. У 2010 р. закінчив Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут ім. Т. Шевченка, отримав фах вчителя біології та географії. Працював і працює на різних посадах в Демидівському районі, займається дослідженням і популяризацією історії рідного краю, багато уваги приділяє громадській діяльності. Автор публікацій в місцевій і регіональній пресі.

Гах Марія Василівна народилася в селі Рогозні. У 2009 році з відзнакою закінчила Дубенський коледж культури і мистецтв за спеціальністю «Бібліотечна справа». У 2011 році закінчила Рівненський державний гуманітарний університет і отримала кваліфікацію бакалавра книгознавства, бібліотекознавства і бібліографії, бібліотекаря. З 2007 року працює бібліотекарем Рогозненської публічно-шкільної бібліотеки. Відзначена сертифікатами фестивалю-конкурсу інноваційного досвіду «Бібліофест» 2014 та 2015 років.

